



KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Artūras Sabaliauskas

**SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMAS LIETUVOJE:
PALANGOS MIESTO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas
Doc. dr. Gintaras Žilinskas

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

TVIRTINU
L. e. p. Instituto direktorė
Doc. dr. Audronė Telešienė
2016-01-

**SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMAS LIETUVOJE:
PALANGOS MIESTO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Viešoji politika (kodas 621L22008)

Vadovas

Doc. dr. Gintaras Žilinskas
2016-01-

Recenzentas

Doc. dr. Rimantas Dapkus
2016-01-

Projektą atliko

Artūras Sabaliauskas
2016-01-

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Artūras Sabaliauskas
(Studento Vardas Pavardė)

Viešoji politika, 621L22008
(Studijų programa, kursas)

Baigiamojo projekto „Socialinių paslaugų teikimas Lietuvoje: Palangos miesto savivaldybės atvejis“
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016-01-15
(Data)

Kaunas
(Vieta)

Patvirtinu, kad mano **Artūro Sabaliausko** baigiamasis magistro projektas tema „Socialinių paslaugų teikimas Lietuvoje: Palangos miesto savivaldybės atvejis“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

Sabaliauskas, Artūras. *Provision of Social Services in Lithuania: Case of Palanga City Municipality*: Master's thesis in Public Administration / supervisor assoc. dr. Gintaras Žilinskas. Institute of Public Policy and Administration, the Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: S000, 02S

Kaunas, 2016. 62 p.

Key words: general social services, special social services, provision of social services, municipal level.

SUMMARY

Social services is a social support system, comprising a stationary and outpatient social service agencies provide services to individuals or groups of individuals and general social services provided in the community or the customer's home. Primary social services system task - to provide social assistance to various non-cash forms of care and money for those people who can not take care of themselves. For a long time social services were the domain of social assistance, which has not been given little attention. However, its importance continues to grow as a rapid population aging the process of increasing poor families, increasing social risk families and their children in and the number of people with disabilities. Needs for social services to various groups of people: lonely old people, families with social problems, children without parental care, orphans, individuals released from prison, or abuse alcohol or drugs. There is already a developed network of social services in the municipalities, but it has not yet sufficient, he developed more quantifiable, regardless of the availability of social services quality. For a long time there were almost no attention is paid to the quality of social services. Prevailed opinion that one should be grateful for what you get, and not require anything more. Now already recognized and to us, that person is entitled to the service quality. And this it is essential to pay greater attention to social services organization that the provision of social services to the population problems more effectively and fast. The most important social support system principle - decentralization. This principle especially it is appropriate to apply the provision of social services. Because no one else is better than most the community may not be aware of all the members of social problems and to provide the necessary assistance. Therefore, the primary responsibility for organizing and providing social services has municipalities. Social services, unlike other social security guarantees, and the provision of organization of regulation is characterized in that the state level govern only basic, fundamentals. Meanwhile, local governments and institutions have the freedom to develop self-regulation of their activities in accordance with the principles enshrined in the state and requirements. But even now often the case such as the municipality ignored they set functions, discourages new social services institutions, training, focusing on county subordination of social institutions and services. Aging, unemployment and socially vulnerable population growth stimulates demand for social services increases. With regard to the provision of social services at

several levels, Lithuania local governments have the primary responsibility. Provision of social services at the municipal level is an objective, since the municipality is the closest community social life, it identifies the problems of the local community and the needs of the population to social services. Municipal social services organization and delivery of required taking into account the needs of the community as possible rationalization of the state budget and municipal budgets. Municipal social services to raise the community's confidence, and recipients of social services feel that social workers performed work is clear. The importance of social services - there is no doubt they have taken to ensure full life of the most vulnerable groups. Municipalities not only organize and provide social services, but also are responsible for legally assigned to social services quality. In doing so, they seek social services and the efficiency of social service users' needs. Social services - is relevant in today's society, social services and the organization and provision dealt with various aspects of socialization, ordered and carried out various studies. The European Union's Statistical Office predicts that in 2060 the beginning of the year almost 37 percent of Lithuania's population will be elderly people. It can be assumed that the rise and demand for social services, which is a major challenge for the country's social organization system - it must adapt to the increasing demand for services, restructuring of the existing or create a new service infrastructure. In order to assess the current social services system to identify performance problems and make recommendations for improving the system, the National Audit Office carried out a public performance audit, which examines the legislation regulating social services policy, information on social services policies and measures. In 2015 following an audit of the National Audit Office found that in social service facilities do not meet the social service needs of the recipient or the state declared aspirations responsibly take care of them. Studies conducted demonstrate that it is a master's thesis is highly relevant, but you have chosen a particular area - Palanga municipality, this kind of research has not been carried out. *The object of final thesis* is provision of social services in Palanga city. *The aim of final thesis* is to perform Palanga municipality provided social services and the legal framework analysis to determine the essential social services benefits and problems and their causes. *Tasks of final thesis are:* examine the social services of the theoretical aspects; perform the legislation governing the provision of social services at the municipal level analysis; analyze the town of Palanga social services sector in the state; to identify social services issues. The object research - social services for the city of Palanga. The aim - to analyze the social services to the city of Palanga. The research to achieve the targets set in: To investigate the residents' social service needs of influencing factors; Deliver the city of Palanga social services institutions; Overview of the city of Palanga social services, provision and funding conditions; Perform social services 2010-2014 analysis of the city of Palanga. Taking into account the research object, research goals and objectives of the analysis applied to the content analysis method. Case study "Social services: Palanga city municipality case, the document in question analysis. Scientific publications and

other documents for analysis and synthesis method used in the study of social services in theoretical aspects as well as the use of statistical data collection and systematization, visualization, generalization methods. The Master's thesis consists of an introduction, three main parts of instruction, conclusions and used literature and sources. In the first chapter of social services in the theoretical aspects of analysis of the concept of social services, social service system. In the second chapter of social services in Lithuania analyzed the municipal level in providing social services, social services regulation. In the third chapter of social services in the town of Palanga municipality analyzed survey results. The paper used in Lithuania and foreign authors of scientific literature dealing with the social problems of provision of services, along with a legislative analysis. The final work may be useful for social science students as well as the work can be relevant for social services workers and researchers who examine the provision of social services.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Socialinių paslaugų samprata.....	12
2 lentelė. Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys socialinių paslaugų teikimą ir jų paskirtis..	21
3 lentelė. Lietuvos savivaldybių socialinių paslaugų struktūra 2014 metais.....	31
4 lentelė. Bendrųjų socialinių paslaugų teikimo sąlygos.....	44
5 lentelė. Socialinės priežiūros paslaugų teikimo sąlygos.....	45
6 lentelė. Socialinės globos paslaugų teikimo sąlygos	46
7 lentelė. Socialinių paslaugų finansavimo šaltiniai.....	47
8 lentelė. Socialinių paslaugų finansavimo iš savivaldybės biudžeto būdai	48
9 lentelė. Socialinių darbuotojų skaičius savivaldybėje 2014 metais.....	49
10 lentelė. Gyventojų skaičiaus pokyčiai Lietuvoje ir Palangos savivaldybėje 2008-2014 metais .	50
11 lentelė. Lietuvoje ir Palangos mieste gyvenančių darbingo ir pensinio amžiaus gyventojų skaičiaus pokytis.....	51
12 lentelė. Palangos miesto gyventojų sudėtis 2010-2014 metais.....	51
13 lentelė. Palangos mieste registruotų bedarbių pokytis 2008-2014 metais.....	52
14 lentelė. Tarptautinė ir vidinė gyventojų migracija Palangoje 2008–2014 metais	52
15 lentelė. Savivaldybės galimybių teikti socialines paslaugas įvertinimas 2014 metais	55

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Socialinių paslaugų klasifikavimas pagal LR Socialinių paslaugų įstatymą.....	18
2 pav. Stacionarių ir nestacionarių socialinių paslaugų santykis 1998-2013 metais.....	31
3 pav. Ilgalaikės socialinės globos paslaugų gavėjų kitimas 2010-2014 metais.....	53
4 pav. Specialiojo transporto paslaugų teikimas 2010-2014 metais.....	54
5 pav. Pagalbos į namus teikimas 2010-2014 metai.....	54
6 pav. Socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugos teikimas 2010-2014 metais.....	54
7 pav. Informavimo, konsultavimo, aprūpinimo techninėmis pagalbos priemonėmis.....	55

TURINYS

SUMMARY	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	7
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	8
ĮVADAS.....	10
1. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	12
1.1. Socialinių paslaugų samprata	12
1.2. Socialinių paslaugų teikimo principai	15
1.3. Socialinių paslaugų klasifikavimas	17
2. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMAS LIETUVOJE.....	20
2.1. Socialinių paslaugų teikimo sistemos reglamentavimas	20
2.2. Socialinių paslaugų teikimo organizavimas	24
2.3. Lietuvos socialinės paramos teikimo sistema.....	29
2.4. Savivaldybės vaidmuo teikiant socialines paslaugas vietos savivaldos lygmeniu	32
3. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO PALANGOS MIESTO	37
SAVIVALDYBĖJE ANALIZĖ	37
3.1. Tyrimo metodologija	37
3.2. Socialinių paslaugų teikimas Palangos miesto savivaldybėje	38
3.3. Socialinių paslaugų teikimo sąlygos, paslaugos kaina ir mokėjimo dydžiai.....	42
3.4. Socialinių paslaugų finansavimo šaltiniai	47
3.5. Gyventojų socialinių paslaugų poreikius sąlygojantys veiksniai	50
3.6. Palangos savivaldybėje teikiamų socialinių paslaugų analizė.....	52
IŠVADOS.....	57
LITERATŪRA.....	59
ŠALTINIAI	61

IVADAS

Visuomenės senėjimas, nedarbo lygio ir socialiai pažeidžiamų gyventojų skaičiaus augimas skatina socialinių paslaugų poreikio didėjimą. Kalbant apie socialinių paslaugų teikimą keliais lygmenimis, Lietuvoje savivaldybėms tenka pagrindinė atsakomybė. Socialinių paslaugų teikimas savivaldos lygmeniu yra objektyvus, kadangi savivaldybė yra arčiausiai bendruomenės socialinio gyvenimo, ji identifikuoja vietos bendruomenės problemas ir vertina gyventojų poreikius socialinėms paslaugoms. Savivaldybė socialines paslaugas organizuoti ir teikti privalo atsižvelgdama į bendruomenės poreikius, kiek įmanoma racionaliau naudojant valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų lėšas. Savivaldybių teikiamos socialinės paslaugos turi kelti bendruomenės pasitikėjimą, o socialinių paslaugų gavėjai jausti, kad socialinių darbuotojų atliekamas darbas yra skaidrus. Socialinių paslaugų svarba – neabejotina, jomis siekiama užtikrinti pilnavertį gyvenimą pažeidžiamiausioms asmenų grupėms.

Savivaldybės ne tik organizuoja socialines paslaugas, bet ir atsako už įstatymais priskirtų socialinių paslaugų teikimo kokybę. Tai atlikdamos jos siekia socialinių paslaugų teikimo efektyvumo ir socialinių paslaugų vartotojų poreikių patenkinimo. Socialinių paslaugų teikimas – **aktualus** visuomenei, kadangi senyvo amžiaus žmonių dalis ateityje didės. Europos Sąjungos statistikos tarnybos prognozuoja, kad 2060 metų pradžioje beveik 37 procentai Lietuvos gyventojų bus pagyvenę žmonės. Galima daryti prielaidą, kad didės ir socialinių paslaugų poreikis, o tai nemenkas iššūkis šalies socialinių paslaugų organizavimo sistemai – ji turi prisitaikyti prie didėjančio paslaugų poreikio, pertvarkyti esamą ar sukurti naują paslaugų infrastruktūrą. Siekdama įvertinti esamą socialinių paslaugų sistemą, nustatyti veiklos problemas bei pateikti rekomendacijas sistemai tobulinti, Valstybės kontrolė atlieka valstybinį veiklos auditą, kurio metu nagrinėja teisės aktus, reglamentuojančius socialinių paslaugų politiką, informaciją apie socialinių paslaugų politiką ir jos priemonių įgyvendinimą. 2015 metais atlikusi auditą, Valstybės kontrolė konstatavo, kad esanti socialinių paslaugų infrastruktūra neatitinka nei socialinių paslaugų gavėjų poreikių, nei valstybės deklaruojamų siekių atsakingai jais rūpintis. Iš šešiasdešimties Lietuvos savivaldybių tik trijose savivaldybėse – Vilniaus miesto, Vilniaus ir Anykščių rajonų – teikiamos visų rūšių socialinės paslaugos senyvo amžiaus žmonėms. Audito ataskaitoje akcentuojama, jog socialinėms paslaugoms skiriamas finansavimas nuolat didėja, tačiau socialinių paslaugų teikimui trūksta efektyvumo. Atliktų tyrimų svarba ir įvairovė rodo, kad magistro darbo tema yra itin aktuali, tačiau paminėtina, kad pasirinktoje konkrečioje vietovėje – Palangos miesto savivaldybėje, kaip ir daugelyje kitų Lietuvos savivaldybių, socialinių paslaugų teikimas nėra efektyvus.

Tyrimo objektas: socialinių paslaugų teikimas.

Tyrimo tikslas: apibūdinus socialinių paslaugų teikimo teorinius aspektus, išanalizuoti socialinių paslaugų teikimą Palangos mieste.

Tikslui pasiekti keliami uždaviniai:

1. Išnagrinėti socialinių paslaugų teikimo teorinius aspektus.
2. Išanalizuoti socialinių paslaugų teikimą reglamentuojančius teisės aktus.
3. Išanalizuoti Palangos miesto socialinių paslaugų sektoriaus būklę.

Mokslinių publikacijų ir kitų dokumentų analizės ir sintezės metodas naudojamas analizuojant socialinių paslaugų teikimą teoriniais aspektais, taip pat naudoti statistinių duomenų grafinio vaizdavimo, apibendrinimo metodai.

Magistro darbą sudaro įvadas, trys pagrindinės dėstomosios dalys, išvados ir naudotos literatūros bei šaltinių sąrašas. Pirmajame darbo skyriuje *Socialinių paslaugų teikimo teoriniai aspektai* analizuojama socialinės paslaugos samprata, socialinių paslaugų teikimo principai ir socialinių paslaugų klasifikavimas. Antrajame darbo skyriuje *Socialinių paslaugų teikimas Lietuvoje* analizuojamas socialinių paslaugų teikimo sistemos reglamentavimas, socialinių paslaugų teikimo organizavimas, pristatoma Lietuvos socialinės paramos teikimo sistema, analizuojamas savivaldybės vaidmuo teikiant socialines paslaugas vietos savivaldos lygmeniu. Trečiajame darbo skyriuje *Socialinių paslaugų teikimas Palangos miesto savivaldybėje* analizuojami atlikto tyrimo rezultatai.

Baigiamasis darbas gali būti naudingas socialinių mokslų srities studentams, taip pat darbas gali būti aktualus socialinių paslaugų sektoriuje dirbantiems asmenims, nagrinėjantiems socialinių paslaugų teikimą.

1. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Šiame skyriuje bus išsamiai apžvelgiama Lietuvos ir užsienio šalių autorių mokslinė teorinė medžiaga, kurioje nagrinėjama socialinės paslaugos samprata, socialinių paslaugų teikimo principai ir socialinių paslaugų klasifikavimas.

1.1. Socialinių paslaugų samprata

Terminas *socialinės paslaugos* vartojamas, kai kalbama apie šiuolaikinės valstybės pagalbą žmogui, valstybės teikiamas socialines garantijas. Kalbant apie socialines paslaugas, svarbu apibrėžti sąvoką *paslauga*, galima rasti gana daug ir įvairių paslaugos apibrėžimų. Remiantis profesorės Liudmilos Bagdonienės mokslinėmis išvalgomis, sąvoką *paslauga* galima aiškinti kaip veiklą, kuri skirta vartotojo poreikiams patenkinti; kaip laikiną vartotojo patyrimą, kuris įgaunamas jam sąveikaujant su paslaugų organizacijos personalu, arba kaip veiklos visumą, skirtą vartotojų sunkumams įveikti (Bagdonienė L., 2004). Remiantis sociologu, socialinių mokslų daktaru Vytoliu Kučinsku, sąvoką *paslauga* tikslinga laikyti funkcija ar veikla, kuri yra reikalinga ir turi paklausą, *paslauga* taip pat gali būti aiškinama kaip patarnavimas, pagalba, nemateriali veikla, kuri padeda tenkinti žmonių reikmes (Kučinskas V., 2005). Anot socialinių mokslų daktarės Elenos Vitkienės: „*Paslauga – veikla ar veiklos procesų seka, kuri paprastai vyksta sandėrio metu tarp paslaugos vartotojo bei paslaugos teikėjo ir kuri yra neapčiuopiamos prigimties, o šios veiklos atsiradimo pagrindas yra vartotojų problemos išsprendimas*“ (Vitkienė E., 2004). Apžvelgus Lietuvos mokslininkų sąvokos *paslauga* aiškinimus, galima teigti, kad apibrėžimuose *paslauga*, akcentuojama kaip procesas, kurio tikslas yra padėti paslaugos vartotojui įveikti tam tikrus sunkumus bei patenkinti jo poreikius.

Socialinės apsaugos terminų žodyne randamas termino *socialinės paslauga* apibrėžimas: „(...) pagrindinių valstybės socialinio pobūdžio programų (socialinės apsaugos, mokymo bei užimtumo) vykdymo būdas ir socialinės apsaugos tarnybų teikiamos ne medicinos srities paslaugos“ (Socialinės apsaugos terminų žodynas, 1999, p. 78). Žemiau esančioje lentelėje (žr. 1 lentelė), remiantis lietuvių ir užsienio autorių moksliniais šaltiniais, pateikta socialinės paslaugos samprata.

1 lentelė. Socialinių paslaugų samprata
(sudaryta darbo autoriaus)

Autorius/Šaltinis	Socialinių paslaugų samprata
Alvydas Valenta/ Valenta, A. (2000). Socialinės paslaugos – dabartis ir rytdiena. Mūsų žodis, Nr.12, 25-28.	Racionalios vartojimo struktūros elementas. Vienos jų daugiausia tenkina buitinius poreikius, o kitos jų socialines ir kultūrines reikmes.
Arvydas Guogis/ Guogis, A., Gudelis, D. (2005). Socialinių paslaugų sektoriaus plėtros galimybės Lietuvoje. Viešoji politika ir administravimas.	Paslaugos, kuriomis siekiama pagerinti nepajėgių savimi pasirūpinti asmenų gyvenimo kokybę, sąlygas.
Laimutė Žalimienė/ Žalimienė, L. (2003). Socialinės paslaugos. Vilnius: VU Specialiosios	Nemateriali tam tikrai visuomenės daliai suteikta socialinė pagalba.

psichologijos laboratorija	
Mancur Olson/ Olson, M. (1995). <i>The Logistic of Collective Action</i> . Cambridge: Harvard University Press.	Pagrindinių valstybės socialinio pobūdžio programų vykdymo būdas, socialinės apsaugos tarnybų teikiamos ne medicinos srities paslaugos.
Mary Richmond/ Richmond, M. (2004). <i>Participation Methods: How to Think About Getting Started</i> . London: Nicolas Breatley.	Praktiški patarimai arba sisteminga, konkreti socialinė pagalba.
Milda Andrašiūnienė/ Andrašiūnienė, M. (2007). <i>Socialinio darbo terminų žodynėlis</i> . Vilnius.	Pagalbos teikimas asmenims nepiniginėmis formomis ir pinigais.

Profesorės Laimutės Žalimienės teigimu: „*Socialinė paslauga yra socialinio darbo organizavimas konkrečioje įstaigoje, bendruomenėje, su tam tikromis klientų grupėmis*“ (Žalimienė L., 2003, p. 130). Sociologė Milda Andrašiūnienė sąvoką *socialinės paslaugos* aiškina: „(...) *pagalbos teikimas asmenims nepiniginėmis formomis ir pinigais*“ (Andrašiūnienė M., 2007, p. 119). Remiantis profesorių Arvydo Guogio ir Dangio Gudelio moksliniais darbais, socialines paslaugas galima laikyti paslaugomis, kuriomis siekiama pagerinti nepajėgių savimi pasirūpinti asmenų gyvenimo kokybę, sąlygas (Guogis A. ir kt., 2005). A. Guogis kitame savo moksliniame darbe socialinių paslaugų sampratą analizuoja kaip sudėtinę socialinės apsaugos sistemos dalį. „*Lietuvos socialinės paramos sistemą sudaro pinigine socialinė parama ir socialinės paslaugos. Dalis pinigines socialinės paramos teikiama įvertinant gavėjų pajamas, kita dalis – tam tikroms gyventojų kategorijoms nepatikrinus jų pajamų*“ (Guogis A., ir kt., 2000).

Remiantis socialinių mokslų daktaru Raimundu Kalesnyku, socialines paslaugas galima aiškinti skirtingais požiūriais (Kalesnykas R., 2010, p. 11-12):

„1. *Socialiniu požiūriu socialinės paslaugos yra socialinės politikos sritis. Ji apima pinigines išmokas, paslaugas, susijusias su globa, konsultavimu, socializacija, praktine pagalba – kai asmuo susiduria su sunkumais ir kai jie nepajėgūs dalyvauti visuomenės gyvenime.*

2. *Ekonominiu požiūriu socialinės paslaugos asmenims teikiamos nemokamai arba už jas klientai turi sumokėti tik dalį mokesčio įvertinus paslaugos kainą, asmens pajamas bei sveikatos būklę.*

3. *Teisiniu požiūriu socialines paslaugas teikiančioms valstybinio valdymo institucijoms įstatymai suteikia teisę atsižvelgti į vietinius standartus ir mastą bei sudaryti palankias sąlygas visuomenės nariams, kad integruodamiesi į visuomenę jie galėtų pasirūpinti savimi“.*

Valstybinio mokslinių tyrimų instituto profesorė Laimutė Žalimienė sąvoką *socialinė paslauga* aiškina siaurąja ir plačiąja prasme (Žalimienė L., 2003, p. 11). Siaurąja prasme – tai paslaugos, kurias teikia šiuolaikinė socialinė apsaugos sistema, apimanti tokias socialines rizikas: liga, invalidumas, senatvė, našlystė, nedarbas, socialinė atskirtis. „*Plačiąja prasme – tai visuomenei teikiamos socialinės paslaugos, kuriomis siekiama panaikinti socialinę atskirtį, remti asmenų lygiateisiškumą, įsitraukiant į bendruomenę, teikiant paslaugas labiausiai pažeidžiamoms žmonių grupėms – senyvo amžiaus žmonėms, neįgaliesiems, šeimoms, vaikams, jaunumui, bedarbiams, imigrantams, benamiams,*

pabėgėliams“ (Žalimienė, L., 2003, p. 12). Nagrinėjant socialinių paslaugų sampratą tiek siaurąją, tiek plačiąją prasme, L. Žalimienė išskiria socialinėms paslaugoms būdingas pagrindines savybes. Socialinės paslaugos kaip ir visos paslaugos, yra nesudaiktintos ir todėl jas teikiant tiesiogiai sąveikauja teikėjas ir gavėjas; kaip ir visi socialiniai dalykai – susijusios su visuomeniniais sprendimais; socialinių paslaugų teikimu siekiama padėti asmenims išspręsti jiems iškilusias problemas; socialinės paslaugos teikiamos nepinigine forma (Žalimienė, L., 2003). Socialinių paslaugų sampratos analizę patikslina autorės išskirti socialinių paslaugų tikslai (Žalimienė, L., 2003, p. 18):

1. *„Svarbiausias socialinių paslaugų tikslas – patenkinti asmenų gyvybinius poreikius ir sudaryti žmogaus orumą nežeminančias sąlygas, kai jie patys nepajėgūs to pasiekti savarankiškai. Tai paslaugos, orientuotos bent į minimalų poreikių patenkinimą.*
2. *Galutinis socialinių paslaugų tikslas – atkurti žmogaus gebėjimą funkcionuoti visuomenėje, kad jis pats galėtų savimi toliau savarankiškai rūpintis. Tai paslaugos, orientuotos į visišką ir visapusišką poreikių patenkinimą.*
3. *Socialinės paslaugos gali būti teikiamos ir prevencijos tikslais, siekiant užkirsti kelią atsirasti problemoms“.*

Apžvelgus Lietuvos ir užsienio šalių teoretikų sąvokos *socialinė paslauga* aiškinimus, tikslinga išsiaiškinti ir palyginti kaip šis terminas apibrėžiamas įstatymuose. Socialinių paslaugų kataloge randamas toks *socialinės paslaugos* apibrėžimas: *„(...)pagalbos priemonė asmenims įvairiomis nepiniginėmis formomis bei globos pinigais, kuriuo siekiama sugrąžinti sugebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę“* (Socialinių paslaugų katalogas, 2000). Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme socialinėmis paslaugomis yra laikomos paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba šeimai ar asmeniui dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų, iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu, (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime (Lietuvos Respublikos Seimas, 2006). Socialinių paslaugų įstatyme nurodytas socialinių paslaugų tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį. Svarbu akcentuoti, kad socialinės paslaugos yra socialinių priemonių sistema, kur socialinės institucijos teikia socialines paslaugas pavieniams asmenims ir įvairioms visuomenės grupėms, siekiant panaikinti arba sušvelninti įvairias gyvenimiškas problemas, palaikyti jų socialinį statusą, padėti gyventi visavertį gyvenimą bei adaptuotis tam tikroje visuomenėje.

Apibendrinant, galima teigti, kad terminas *socialinė paslauga* vartojamas, kai siekiama apibrėžti šiuolaikinės valstybės pagalbą žmogui. Atlikta mokslinės literatūros analizė leidžia tvirtinti, kad tiek moksliniuose šaltiniuose, tiek įstatymuose *socialinė paslauga* yra viena iš pagalbos priemonių, siekiant asmenims grąžinti gebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę, tai viena iš socialinės

paramos formų, skatinanti asmenį gyventi visavertį gyvenimą. Taigi pagrindinis socialinių paslaugų tikslas – grąžinti žmogaus gebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis visuomenėje, kai pats žmogus nepajėgia to padaryti.

1.2. Socialinių paslaugų teikimo principai

Profesorė Laimutė Žalimienė socialinių paslaugų teikimą aiškina kaip: „*socialinio darbo metodų naudojimą ir kitas reikalingas kliento poreikiams tenkinti veiklas tam tikroje organizacinėje aplinkoje, siekiant išspręsti kilusias kliento problemas*“ (Žalimienė L., 2003). Socialinių paslaugų teikimo sistema susideda iš keleto savarankiškų, kartu ir vienas nuo kito priklausančių elementų, tai: subjektas, turinys, valdymas, objektas ir juos sujungiantys į vieną visumą priemonės, funkcijos ir tikslai. Svarbu akcentuoti, objektas yra pagrindinis socialinių paslaugų teikimo sistemos elementas, socialinių paslaugų teikimas yra vykdomas nuo subjekto link objekto.

Remiantis Liudmila Bagdoniene ir Rimante Hopeniene, paslaugų teikimo sistemą galima apibrėžti kaip techninių ir fizinių elementų bei žmogiškųjų veiksmų visumą. (Bagdonienė L., ir kt., 2004). Anot autorių, pagrindiniai šios sistemos elementai yra šie:

„1. Vartotojas – pirminis paslaugų teikimo sistemos elementas, suteikiantis reikalingą informaciją, atliekantis kai kurias operacijas, kontroliuojantis paslaugų teikimo procesą. Paslaugų teikimo sistema turėtų būti tokia, kad vartotojas galėtų lengvai įsitraukti į paslaugos teikimo procesą“.

„2. Fizinės (techninės) priemonės – įrengimai ir (ar) įranga, kuria naudodamiesi darbuotojai ir vartotojai gauna rezultatą (paslaugą); fizinė aplinka, kurioje teikiamos paslaugos. Paminėtina, kad fizinės priemonės yra itin reikšmingos paslaugų teikimo aplinkai“.

„3. Kontaktinis personalas – tai organizacijų, teikiančių paslaugas darbuotojai, kurie tiesiogiai aptarnauja vartotojus“.

„4. Vidinis paslaugų teikimo posistemis. Jis sąlygoja teikėjo tikslus, organizacijos struktūrą, vykdomas operacijas, valdymą“.

„5. Paslauga – tai paslaugų teikimo sistemos tikslas ir rezultatas. Paslauga atsiranda kaip vartotojo, fizinių priemonių ir kontaktinio personalo sąveikos pasekmė, tai galima laikyti nauda, kuri tenkina vartotojo poreikius“.

Teikiant socialines paslaugas, nepriklausomai nuo to, kokios tai paslaugos yra labai svarbu laikytis socialinių paslaugų teikimo principų. Remiantis Laimute Žalimiene, galima išskirti pagrindinius socialinių paslaugų teikimo principus (Žalimienė L, 2003, p. 39-41):

- *Savanoriškumas*. Organizuoti paslaugų teikimą konkrečiam asmeniui būtinas jo prašymas, paslaugos negali būti teikiamos prievarta.
- *Adekvatumas*. Paslaugų poreikio įvertinimas turi būti atliekamas naudojant specialias poreikių vertinimo metodikas, kurios padeda kompleksiskai išanalizuoti kliento situaciją,

poreikius, įvertinti sveikatos, socialinius, ekonominius, psichologinius ir kitus veiksnius, kurie lemia reikalingų paslaugų pobūdį, apimtį.

- *Savipagalbos skatinimas*. Socialinės paslaugos turi ugdyti asmens savarankiškumą, skatinti savarankiškumą, socialinių paslaugų gavėjų nelaikyti pasyviais paslaugų gavėjais. Gaunantis paslaugas asmuo turi įgyti gebėjimų išmokti pasirūpinti savimi, kiek tai įmanoma konkrečioje situacijoje.
- *Priežastingumas*. Teikdamas socialines paslaugas darbuotojas turi matyti ir pažinti visą savo kliento aplinką, žinoti bendrą jo situaciją, problemas, kuriai spręsti teikiamos socialinės paslaugos, priežastis.
- *Lankstumas*. Pagalba turi būti keičiama, koreguojama, priklausomai nuo konkrečios vietos, aplinkybių, pasikeitimų ir panašiai. Atsiradus kliento situacijos pokyčiams, darbuotojas turi lanksčiai reaguoti ir keisti pagalbos formas bei būdus.
- *Tęstinumas*. Sudarant pagalbos teikimo planą, turi būti suteikiama ne tik vienkartinė, situacinė pagalba, tačiau ir prognozuojama kliento situacija, kol bus atkurtas, įtvirtintas ir išugdytas savarankiškumas.
- *Normalizavimas*. Teikiamos paslaugos turėtų užtikrinti tokias gyvenimo sąlygas, kad nemažėtų socialiniai asmens įgūdžiai.

Darbo autoriaus nuomone, svarbu apžvelgti kokius pagrindinius principus teikiant socialines paslaugas numato Socialinių paslaugų įstatymas (Lietuvos Respublikos Seimas, 2006). Įstatyme nurodyti tokie principai:

- 1) Bendradarbiavimas.
- 2) Dalyvavimas.
- 3) Kompleksiškumas.
- 4) Prieinamumas.
- 5) Socialinis teisingumas.
- 6) Tinkamumas.
- 7) Veiksmingumas.
- 8) Visapusiškumas.

Tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkai, tiriantys socialinių paslaugų teikimą bei jų poreikį, pritaria, kad visi aukščiau išvardyti principai yra svarbūs ir turi būti visapusiškai taikomi bei įgyvendinami. Akcentuotina, kad šie principai turi būti įgyvendinami laikantis tinkamai reglamentuota teisine baze.

1.3. Socialinių paslaugų klasifikavimas

Socialinių paslaugų rūšių yra gana daug, ir tiek teoriniu, tiek įstatymų kūrimo ar praktinės veiklos požiūriu yra svarbu jas susisteminti, išskirti tam tikras grupes, pateikti pagrindines jų charakteristikas. Anot profesorės Laimutės Žalimienės, socialinės paslaugos pagal savo pobūdį yra skirtingos ir apima daug paslaugų rūšių, socialinių paslaugų įvairovę ir specifiką L. Žalimienė vertina pagal šiuos pagrindinius požymius (Žalimienė L, 2003):

1. Pagal tai, kokiai klientų grupei paslaugos skirtos: klasifikuojant socialines paslaugas pagal šį požymį yra išskiriamos tokios pagrindinės klientų grupės, tai: pagyvenę, seni žmonės, suaugę neįgalūs žmonės, neįgalūs vaikai, probleminės šeimos ir vaikai iš šių šeimų, rizikos grupė bei kitos klientų grupės (etninės mažumos, pabėgėliai, emigrantai ir pan.). Išvardytų klientų grupės atspindi pagrindines problemas, kurioms spręsti būtinas socialinių paslaugų tinklas. Dažniausiai socialinių paslaugų įstaigos teikia paslaugas kuriai nors vienai klientų grupei, pagal tai kokie yra tos klientų grupės poreikiai. Tačiau tam tikrais atvejais socialinių paslaugų įstaiga gali teikti paslaugas ir daugiau negu vienai klientų grupei.

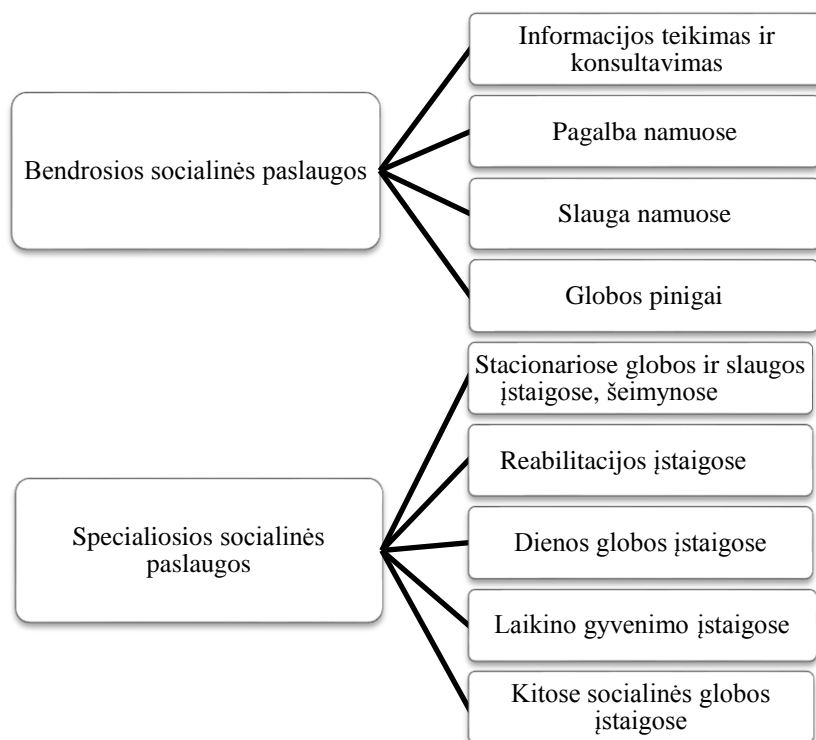
2. Pagal tai, kas yra teikėjai: socialinių paslaugų įstaigų steigėjai gali būti valstybė, savivaldybė ar NVO, religinės bendruomenės. Jų steigiamos socialinių paslaugų įstaigos gali turėti skirtingą juridinį statusą: biudžetinės arba viešosios įstaigos. Dauguma socialinių paslaugų įstaigų Lietuvoje turi biudžetinės įstaigos statusą, jų steigėjas yra valstybė arba savivaldybė. Socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą daugumos šalių įstatymai deleguoja vietinės bendruomenės, t.y. savivaldybių, atsakomybei. Tačiau skirtingose šalyse taikoma įvairi praktika: vienos pačios savivaldybės steigia socialinių paslaugų įstaigas ir teikia paslaugas, kitose – savivaldybė perka paslaugas iš nevyriausybinių, privataus sektoriaus paslaugų įstaigų.

3. Pagal teikiamų paslaugų pobūdį: socialinių paslaugų klasifikacija pagal jų pobūdį daugumoje šalių išskiria du paslaugų tipus: bendruomenines paslaugas ir stacionarias globos paslaugas; arba bendrąsias ir specialiąsias; stacionarias ir nestacionarias paslaugas.

Socialinių mokslų daktarė Margarita Išoraitė socialines paslaugas skirsto į bendrąsias ir specialiąsias (Išoraitė M., 2007, p. 25). Žemiau pateiktame paveiksle (žr. pav.1) schematiškai pavaizduotas socialinių paslaugų skirstymas. Bendrosios socialinės paslaugos yra suprantamos kaip paslaugos, kurios teikiamos asmenims tam, kad padėtų jiems gyventi savarankiškai savo namuose, išvengiant specialiųjų socialinių paslaugų teikimo. Paminėtina, jog bendrosios paslaugos yra teikiamos žmogui namų aplinkoje, o ne globos įstaigoje. Minėtosioms paslaugoms priskiriama:

- Informacijos teikimas ir konsultavimas – tai socialinė paslauga, kuri yra skiriama klientui norinčiam gauti reikalingą informaciją ar ilgesnį laiką konsultuotis dėl esamos problemos sprendimo.

- Pagalba namuose – tai kliento namuose teikiamos paslaugos, kuriomis yra siekiama sudaryti normalias gyvenimo sąlygas, galimybę gyventi visavertį gyvenimą paslaugų gavėjo namuose, palaikant ryšius su bendruomene ir taip išvengiant specialiųjų paslaugų teikimo.
- Slauga namuose – tai asmens sveikatos priežiūros paslauga, kuri yra teikiama asmens namuose, bendradarbiaujant, dirbant vienoje komandoje asmens sveikatos priežiūros specialistams su socialiniais darbuotojais, lankomosios priežiūros darbuotojais bei kitų sričių specialistais.
- Globos pinigai – tai pinigai, kurie skiriami asmenims susimokėti už suteiktas paslaugas namuose, kai dėl objektyvių priežasčių jam negalima tiesiogiai suteikti pagalbos namuose paslaugų.



1 pav. Socialinių paslaugų klasifikavimas pagal LR Socialinių paslaugų įstatymą (2006).
(Šaltinis: Išoraitė M., 2007, p. 25)

Kai bendrosios socialinės paslaugos tampa neveiksmingos, socialinės problemos imamos spręsti teikiant specialiąsias socialines paslaugas. Šias paslaugas sudaro (Išoraitė M., 2007, p. 28)

- Nestacionarios globos įstaigos (pvz., dienos globos, laikino apgyvendinimo įstaiga), skirtos skirtingų socialinių grupių, įvairaus amžiaus asmenims.
- Stacionarios globos įstaigos – tai socialinės globos įstaigos, skirtos tenkinti įvairių asmenų ir socialinių žmonių grupių gyvybinius poreikius bei spręsti jų socialines problemas, užtikrinant įstaigų gyventojams nuolatinę priežiūrą ir saugią aplinką.
- Laikino gyvenimo įstaigos – tai socialinės globos įstaigos, kurios suteikia socialinę pagalbą neturintiems gyvenamosios vietos asmenims bei padeda išspręsti problemas, dėl kurių jie tapo šių įstaigų klientais.

- Dienos globos įstaigos – tai socialinės globos įstaigos, kuriose asmenims dienos metu yra teikiamos įvairios socialinės paslaugos.
- Mišrių socialinių paslaugų įstaigos – tai tokios socialinių paslaugų įstaigos, kurios teikia socialines paslaugas skirtingoms socialinėms žmonių grupėms tos pačios įstaigos bazėje.

Svarbu akcentuoti, kad bendrųjų ir specialiųjų socialinių paslaugų grupės skiriasi tuo, jog bendrosios paslaugos yra skirtos asmeniui gyventi savarankiškai savo namuose, o specialiosios teikiamos nestacionariose ir stacionariose globos įstaigose.

Išanalizavus socialinių paslaugų klasifikavimą, galima teigti, kad socialinės paslaugos skirstomos į bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas. Iš to galima spręsti, jog Lietuvoje socialinių paslaugų sistema orientuota į įvairias problemines situacijas ir organizuojama pagalba skirta įvairiems gyvenimo sunkumams įveikti, užkirsti kelią didesnių socialinių problemų atsiradimui.

2. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMAS LIETUVOJE

Rengiant ir įgyvendinant socialines programas turi būti tinkamai reaguojama į susidariusią socialinę tam tikros vietovės situaciją, tiksliai įvertinami žmonių socialiniai poreikiai, planuojamos paslaugos, pritaikomos naujovės ir pažangi vietinė bei užsienio šalių patirtis šioje srityje. Socialinių paslaugų infrastruktūra yra plėtojama, kai tinkamai atstovaujami bendruomenės narių interesai, patenkinami jų individualūs poreikiai.

Siekiant atskleisti Lietuvos socialinių paslaugų sistemos ypatumus, šiame skyriuje išsamiai pristatomas ir analizuojamas socialinių paslaugų teikimo sistemos reglamentavimas, socialinių paslaugų teikimo organizavimas, pristatoma Lietuvos socialinės paramos teikimo sistema, savivaldybės vaidmuo teikiant socialines paslaugas vietos savivaldos lygmeniu.

2.1. Socialinių paslaugų teikimo sistemos reglamentavimas

Atgavus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, socialinės paslaugos Lietuvoje buvo teikiamos kiekybiškai, neišskiriant prioritetinių žmonių grupių, neatsižvelgiant į finansines galimybes. Teikiant socialinės paslaugas buvo skiriamas mažas dėmesys socialinių paslaugų kokybei, o socialinių paslaugų poreikis vis augo. Todėl siekiant visiškai įgyvendinti socialinių paslaugų tikslą buvo privalu nustatyti ir sudėlioti socialinių paslaugų sistemos plėtros prioritetus bei tolesnes socialinių paslaugų kryptis, atitinkančias tų dienų poreikius, tendencijas ir suteikiančias galimybes, kiek įmanoma efektyviau plėtoti ir išlaikyti socialinių paslaugų sistemą. Šiam tikslui įgyvendinti, buvo sukurta Socialinių paslaugų reformos koncepcija, kurią Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino 2002 metais. Tikslinga pabrėžti, kad pagrindinė socialinių paslaugų reformos koncepcijos paskirtis – *„įvardinti priežastis, trukdančias sėkmingai plėtoti socialinių paslaugų sistemą ir sudaryti teisinės, administracinės, finansinės sąlygas veiksmingiau planuoti, teikti ir organizuoti socialines paslaugas taip, kad būtų užtikrinti būtinieji asmens poreikiai ir pats asmuo skatinamas aktyviai pagelbėti pats sau“*.

Kad būtų įgyvendintas numatytos koncepcijos tikslas, buvo suformuluoti ir išskelti šie uždaviniai (Socialinių paslaugų reformos koncepcija, 2002):

1. paskirstyti funkcijas ir atsakomybę atskiriems valdymo lygiams socialinių paslaugų organizavimo srityje;
2. sukurti sąlygas savivaldybėms ir apskričių viršininkams planuoti socialinių paslaugų teikimą užtikrinant, kad bendruomenės poreikiai atitiktų finansinius išteklius;
3. sukurti bendrą asmens socialinių paslaugų poreikio nustatymo sistemą, įteisinti atsakomybę už šio poreikio nustatymą;
4. skatinti socialinių paslaugų teikėjų konkurenciją: keisti socialinių paslaugų finansavimo tvarką – finansuoti socialines paslaugas, o ne jas teikiančias įstaigas, laikantis bendro principo – socialinių

paslaugų poreikio ir lygio priklausomai nuo sąnaudų nustatymo; įdiegti socialinių paslaugų pirkimo modelį;

5. diferencijuoti apmokėjimą už socialines paslaugas pagal socialinio solidarumo principą – Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto (savivaldybių biudžetų) lėšomis sumokama už socialines paslaugas asmenims, kuriems jos būtinos, bet jie neturi kuo už jas susimokėti;

6. sukurti bendrą minimalių reikalavimų socialinėms paslaugoms sistemą, socialinių paslaugų kokybės vertinimo ir kontrolės mechanizmą, įtraukti į šį procesą socialinių paslaugų gavėjus;

7. skatinti apskričių viršininkus, savivaldybes ir socialinių paslaugų teikėjus skleisti visuomenei informaciją apie teikiamas paslaugas. Šios koncepcijos vykdytojai numatyti Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamentas).

Kuriant Lietuvos socialinių paslaugų sistemą, buvo pasirinkta ir laikytasi teritorinės decentralizacijos formos – sprendimų laisvės suteikimas savivaldybėms, paskirstant sprendimų galią tarp įvairių valdymo lygmenų. Lentelėje (žr. 2 lentelė) pateikti pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys socialinių paslaugų teikimą ir socialinių paslaugų teikimo sistemą Lietuvoje.

Esminės teisės normos, reglamentuojančios socialinių paslaugų teikimą, įtvirtintos Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatyme. Socialinių paslaugų įstatymas apibrėžia: „socialinių paslaugų sampratą, tikslus ir rūšis, reglamentuoja socialinių paslaugų valdymą, skyrimą ir teikimą, socialinės globos įstaigų licencijavimą, finansavimą, mokėjimą už socialines paslaugas bei ginčų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, nagrinėjimą“ (Socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

2 lentelė. Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys socialinių paslaugų teikimą ir jų paskirtis (sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos savivaldybių asociacijos duomenimis)

Teisės akto pavadinimas	Teisės akto paskirtis
Socialinių paslaugų įstatymas	Įstatymas apibrėžia socialinių paslaugų sampratą, tikslus ir rūšis, reglamentuoja socialinių paslaugų valdymą, skyrimą ir teikimą, socialinės globos įstaigų licencijavimą, finansavimą, mokėjimą už socialines paslaugas bei ginčų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, nagrinėjimą.
Socialinių paslaugų katalogas	Kataloge išskiriamos socialinių paslaugų rūšys, jos apibūdinamos pagal charakteristikas. Paslaugoms suteikiamas kodas, kuris naudojamas Socialinės paramos informacinėje sistemoje, pateikiami socialinių paslaugų įstaigų tipai.
Socialinės globos normos	Normos reglamentuoja socialinės globos teikimo likusiems be tėvų globos vaikams, vaikams su negalia, socialinės rizikos vaikams, suaugusiems asmenims su negalia, senyvo amžiaus asmenims, socialinės rizikos suaugusiems asmenims principus ir charakteristikas bei nustato privalomus socialinės globos įstaigų ir vaikus globojančių šeimų teikiamos ilgalaikės, trumpalaikės, dienos socialinės globos kokybės reikalavimus.

Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai	Normatyvai nustato ilgalaikę, trumpalaikę ar dienos socialinę globą teikiančių darbuotojų minimalias darbo laiko sąnaudas pagal atskiras socialinės globos gavėjų grupes. Šie Normatyvai taikomi nustatant socialinę globą asmens namuose ar socialinės globos įstaigoje teikiančio personalo sudėtį ir minimalų skaičių pagal atskiras gavėjų grupes.
Viešojo administravimo įstatymas	Įstatymas nustato viešojo administravimo principus, viešojo administravimo sritis, viešojo administravimo subjektų sistemą ir administracinės procedūros organizavimo pagrindus; garantuoja asmenų teisę apskusti viešojo administravimo subjektų veiksmus, neveikimą ar administracinius sprendimus, taip pat teisę į įstatymais pagrįstą ir objektyvų asmenų prašymų, skundų ir pranešimų nagrinėjimą; įtvirtina kitas asmenų ir viešojo administravimo subjektų teises ir pareigas viešojo administravimo srityje.
Vietos savivaldos įstatymas	Įstatymas nustato savivaldybių institucijų sudarymo ir veiklos tvarką įgyvendinant Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Europos vietos savivaldos chartijos nuostatas, apibrėžia vietos savivaldos principus, savivaldybių institucijas ir jų kompetenciją, funkcijas, Savivaldybės tarybos nario statusą, savivaldybių ūkinės ir finansinės veiklos pagrindus.

Socialinių paslaugų įstatymas nustato: „kad kiekvienos savivaldybės administracijoje turi veikti padalinys, planuojantis socialines paslaugas, administruojantis socialinių paslaugų organizavimą ir bendrųjų socialinių paslaugų bei socialinės priežiūros kokybės kontrolę“. Savivaldybė kontroliuoja jos teritorijoje teikiamų bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę.

Savivaldybė planuoja socialines paslaugas, socialinių paslaugų teikimo mastui ir rūšims pagal gyventojų poreikius nustatyti savivaldybė kasmet sudaro ir tvirtina socialinių paslaugų planą. Socialinių paslaugų planavimo metodika nustato socialinių paslaugų planavimo savivaldybėje principus, socialinių paslaugų planavimo subjektus, socialinių paslaugų plano projekto rengimo tvarką, plano struktūrą ir turinį, plano projekto svarstymo, derinimo ir įgyvendinimo tvarką. Socialinių paslaugų planavimo proceso tikslai yra nustatyti veiksnius, turinčius įtaką gyventojų socialinių paslaugų poreikiams, socialinių paslaugų plėtros prioritetus ir tai, kiek lėšų reikės socialinėms paslaugoms finansuoti, taip pat gerinti socialinių paslaugų kokybę, didinti jų kompleksumą ir veiksmingumą, apimančią efektyvesnės socialinių paslaugų struktūros kūrimą ir esamos pertvarkymą. Socialinių paslaugų plano projektą rengti rekomenduojama Savivaldybės administracijos padaliniui, kuris atsakingas už socialinių paslaugų planavimą ir jų organizavimo administravimą. Savivaldybė, nustatydamą socialinių paslaugų teikimo savivaldybės teritorijos gyventojams mastą taip pat vadovaujasi Socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintais Socialinių paslaugų išvystymo normatyvais. Socialinių paslaugų planavimo metodika įpareigoja, kad visuomenei turi būti sudarytos galimybės susipažinti su socialinių paslaugų plano projektu, išsakyti nuomonę ir pateikti pasiūlymus. Socialinių paslaugų plano projektą rekomenduojama skelbti vietos spaudoje, savivaldybės interneto

tinklalapyje ar kitose visuomenės informavimo priemonėse, aptarti su visuomene ir organizacijomis susirinkimų ir viešų svarstymų metu. Socialinių paslaugų ateinančiųjų metų planą tvirtina Savivaldybės taryba.

Už socialinės paslaugų organizavimą savivaldybėse yra atsakingas Socialinės paramos skyrius, kuris formuoja socialinių paslaugų teikimo strategiją, rengia ir įgyvendina socialinių paslaugų teikimo planus bei programas, ir teikia socialines paslaugas savo teritorijoje gyvenantiems žmonėms, bendradarbiaudamos su nevyriausybinėmis organizacijomis, religinėmis bendruomenėmis, fiziniais bei juridiniais asmenimis.

Laikantis Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymo nuostatų, savivaldybės kasmet planuoja socialinių paslaugų rūšis ir mastą, savo biudžete numato lėšas socialinių paslaugų finansavimui. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialiniame pranešime apibrėžtas savivaldybės, kaip viešojo administravimo institucijos, pagrindinis uždavinys: „*sudaryti galimybes gauti socialines paslaugas ir organizuoti jų teikimą jos teritorijoje gyvenantiems žmonėms, o ne pačiai jas teikti*“. Įgyvendindamos šį uždavinį, savivaldybės steigia socialines paslaugas teikiančios institucijas: socialinių paslaugų tarnybas, socialinių paslaugų centrus ir pan.

Kitas svarbus savivaldybių uždavinys – planuoti, kaip ir kokias socialines paslaugas teikti, kad būtų patenkinti žmonių socialiniai poreikiai. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas numato: „*Kasmet savivaldybė savo biudžete numato lėšas socialinėms paslaugoms finansuoti, planuoja šių paslaugų rūšis ir mastą. Savivaldybė atsako už socialinių paslaugų infrastruktūros plėtojimą bendruomenėje, skatina atskirų socialinių paslaugų teikėjų bendradarbiavimą ir lėšų kooperavimą*“. Socialinių paslaugų įstatyme greta pagrindinių socialinių paslaugų valdymo institucijų yra nurodytas ir Socialinių paslaugų priežiūros departamentas, kuris vertina, prižiūri ir kontroliuoja socialinių paslaugų kokybę. Vykdydamas savo veikla departamentas atlieka tokias funkcijas:

1. *Teikia metodinę pagalbą dėl socialinės globos normų taikymo;*
2. *Teikia metodinę pagalbą dėl bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybės kontrolės;*
3. *Formuoja bendrą socialinės globos normų ir bendrosioms socialinėms paslaugoms bei socialinei priežiūrai keliamų reikalavimų taikymo praktiką;*
4. *Vadovaudamasis socialinės globos normomis, vertina socialinės globos kokybę;*
5. *Išduoda licencijas teikti socialinę globą, sustabdo ir naikina jų galiojimą;*
6. *Prižiūri ir kontroliuoja, kaip laikomasi licencijuojamos veiklos sąlygų;*
7. *Kontroliuoja asmens (šeimos) socialinių paslaugų, finansuojamų iš valstybės biudžeto specialių tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams, poreikio nustatymą, jų skyrimą, teikimą bei asmens (šeimos) finansinių galimybių mokėti už šias paslaugas vertinimą;*
8. *Atlieka įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas funkcijas*“.

Svarbu paminėti Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą, kuris apibrėžia savivaldybių kompetenciją socialinių paslaugų teikimo srityje. Remiantis vietos savivaldos įstatymu, socialinių paslaugų planavimas ir teikimas, socialinių paslaugų įstaigų, šeimynų steigimas, išlaikymas ir bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis yra savarankiškoji savivaldybės funkcija. Įstatymas taip pat nustato, kad savivaldybės yra atsakingos už sąlygų savivaldybės teritorijoje gyvenančių neįgalųjų socialiniam integravimui ir bendruomenę sudarymą. Savarankiškas funkcijas savivaldybės atlieka pagal Konstitucijos ir įstatymų joms suteiktą kompetenciją bei įsipareigojimus bendruomenei. Įgyvendindamos šias funkcijas, savivaldybės turi Konstitucijos ir įstatymų nustatytą sprendimų iniciatyvos, jų priėmimo ir įgyvendinimo laisvę ir yra atsakingos už šių funkcijų atlikimą. Įgyvendinant savarankiškas funkcijas, savivaldybių veiklą saisto įstatymų nustatyti reikalavimai ir tvarka, kuri, kai tai numatyta įstatymuose, nustatoma ir kituose teisės aktuose.

Vietos savivaldos įstatymas įpareigoja savivaldybes vykdyti ir valstybinę funkciją – „*socialinės globos teikimo asmenims su sunkia negalia užtikrinimas*“. Tai valstybės funkcija, kuri pagal įstatymus perduota savivaldybėms atsižvelgiant į gyventojų interesus. Savivaldybės, įgyvendindamos šią funkciją, turi įstatymų nustatytą sprendimų priėmimo laisvę. Vietos savivaldos įstatymas numato bendrus įpareigojimus savivaldybėms socialinių paslaugų teikimo organizavimo srityje.

Apibendrinant, galima teigti, kad savivaldybės vaidmuo socialinių paslaugų teikime yra labai svarbus. Rengiant ir įgyvendinant socialines programas savivaldybių lygmenyje tinkamai reaguojama į susidariusią socialinę regiono situaciją, tiksliai įvertinami žmonių socialiniai poreikiai, planuojamos paslaugos, pritaikomos naujovės ir pažangi vietinė bei užsienio šalių patirtis šioje srityje. Tokiu būdu tinkamai atstovaujami bendruomenės narių interesai, patenkinami jų individualūs poreikiai, plėtojama socialinių paslaugų infrastruktūra.

2.2. Socialinių paslaugų teikimo organizavimas

Organizavimas bendrąja prasme yra ko nors surengimas, sutvarkymas į vieną visumą ar griežtą sistemą, kieno nors sandaros ar struktūros projektavimas ir sudarymas. „*Organizavimas – tai dviejų ar daugiau žmonių įtraukimas dirbti kartu tam tikroje struktūroje, siekiant konkretaus tikslo ar tikslų visumos*“ (James A. F. Stoner, R. Edward Freeman, Daniel R. Gilbert Jr., 1999). Organizuojant susidaro organizacijos santykių struktūra ir būtent per šiuos struktūrinius santykius yra siekiami ateities planai. „*Organizavimas – tai sistemos struktūros sukūrimas, į kurią įeina tarpusavio santykiai, teisės, tikslai, funkcijos, veiklos sritys bei kiti veiksniai, veikiantys tada, kai žmonės sieja bendras darbas*“.

Stasys Stoškus išskiria tokias organizavimo sąvokas (Stoškus S., ir kt., 2005):

- Organizavimas kaip mokslas yra žinių visuma apie sąmoningos ir kryptingos žmonių veiklos formavimo dėsningumus.
- Organizavimas kaip procesas suvokiamas skirtingai ir žmonių veikloje gali būti suprantamas tokia prasme:
 1. Įsteigimas, kūrimas, sudarymas;
 2. paruošimas, derinimas, surengimas;
 3. Reglamentavimas, tvarkymas;
 4. Sujungimas, mobilizavimas.
 - Organizavimas kaip savybė nusako organizaciją sudarančių elementų visumos bendrumą, pasižyminti griežta tvarka, aiškiais tarpusavio ryšiais, drausmingumu ir veiksmų sklandumu.
 - Organizavimas kaip vadybos funkcija yra organizacijos struktūros sudarymas, sąlygojantis efektyvų darbą siekiant numatytų tikslų. Tai parengto plano įgyvendinimo detalizavimas, veiklos funkcijų, atsakomybės ribų, išteklių, terminų nustatymas ir derinimas; teisių ir pareigų perdavimas darbuotojui arba padaliniui, kurie tampa atsakingi už jų atlikimą.

Savivaldybė organizuoja socialinių paslaugų teikimą asmenims ir šeimoms, taip pat organizuoja asmens socialinių paslaugų poreikio nustatymą, pagal nustatytą asmens socialinių paslaugų poreikį skiria socialines paslaugas asmeniui, vertina asmens finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas ir nustato asmens mokėjimo už socialines paslaugas dydį. Socialinių paslaugų įstatymo ir viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka savivaldybė perka socialines paslaugas savo teritorijos gyventojams. Pagal Vietos savivaldos įstatymą, savivaldybė steigia, reorganizuoja ir likviduoja socialinių paslaugų įstaigas bei užtikrina jų funkcionavimą. Socialinių paslaugų įstatymas numato, kad savivaldybė gali steigti savo naujas socialinių paslaugų įstaigas tik tais atvejais, kai kitos socialinių paslaugų įstaigos neteikia ar teikia nepakankamai, ar negali teikti gyventojams ekonomiškai ir geros kokybės tų socialinių paslaugų, kurioms yra nustatytas savivaldybės teritorijos gyventojų poreikis.

Bendrąsias socialines paslaugas, socialinę priežiūrą teikia tos socialinių paslaugų įstaigos, kurių veiklos sritis yra socialinių paslaugų teikimas ir kurių teikiamos socialinės paslaugos atitinka teisės aktų reglamentuotus bendrosioms socialinėms paslaugoms, socialinei priežiūrai keliamus reikalavimus. Socialinę globą teikia tos socialinės globos įstaigos, kurių veiklos sritis yra socialinių paslaugų teikimas, o jų teikiama socialinė globa atitinka socialinės globos normas, jos turi licenciją teikti socialinę globą. Vaikus globojanti šeima turi atitikti teisės aktų nustatytus reikalavimus ir turėti savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybos išvadą apie vaikus globojančios šeimos tinkamumą globoti (rūpintis) vaikus.

Mokėjimo už socialines paslaugas dydis nustatomas atsižvelgiant į teikiamų asmeniui socialinių paslaugų rūšį ir į asmens finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas. Mokėjimo už socialines paslaugas dydį nustato savivaldybė, vadovaudamasi Vyriausybės patvirtintu Mokėjimo už socialines paslaugas tvarkos aprašu. Šis tvarkos aprašas reglamentuoja asmens mokėjimo už socialines paslaugas dydžių nustatymą, pagalbos pinigų mokėjimą, asmens finansinių galimybių mokėti už socialines paslaugas vertinimą. Aprašas taikomas mokėjimui už tas socialines paslaugas, kurias planuoja, skiria, kurių poreikį asmeniui nustato savivaldybė ir kurių teikimas finansuojamas iš savivaldybės biudžeto ar savivaldybės biudžetui skiriamų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų socialinėms paslaugoms organizuoti. Vadovaudamasi šiuo aprašu, kiekviena savivaldybė patvirtina savivaldybės gyventojų mokėjimo už tam tikrų rūšių socialines paslaugas tvarką, išsamiai nustatančią mokėjimo dydžius, atleidimo nuo mokėjimo už socialines paslaugas sąlygas ir atvejus, pagalbos pinigų mokėjimo savivaldybės gyventojams atvejus, finansinių galimybių vertinimą ir kitas sąlygas. Mokėjimo už socialines paslaugas dydis asmeniui apskaičiuojamas individualiai, atsižvelgiant į asmens ar šeimos narių finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas ir asmeniui teikiamų socialinių paslaugų rūšį.

Socialinės paslaugos finansuojamos iš valstybės, savivaldybių biudžetų lėšų, socialinių paslaugų įstaigų lėšų, Europos Sąjungos struktūrinių fondų, užsienio fondų, paramos (aukų), asmens mokėjimo už socialines paslaugas ir kitų lėšų. Valstybės ir savivaldybių biudžetuose turi būti planuojamos lėšos, reikalingos socialinėms paslaugoms teikti, socialinių paslaugų programoms ir projektams įgyvendinti, investicijoms į socialinių paslaugų plėtrą finansuoti. Socialinių paslaugų įstatymas apibrėžia socialinių paslaugų, kurias planuoja ir savivaldybės teritorijos gyventojams organizuoja savivaldybė, finansavimo šaltinius. Socialinių paslaugų pagal atskiras socialinių paslaugų rūšis finansavimą ir lėšų socialinėms paslaugoms apskaičiavimą numato Vyriausybės patvirtinta Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodika. Ši metodika taikoma finansuoti toms socialinėms paslaugoms, kurias planuoja, skiria, poreikį asmeniui ar šeimai nustato savivaldybė ir kurių teikimas yra finansuojamas iš savivaldybės biudžeto ar savivaldybės biudžetui skiriamų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų socialinėms paslaugoms organizuoti.

Atsižvelgiant į ribotus savivaldybių finansinius išteklius, skirtus socialinių paslaugų tinklui plėsti ir siekiant, kad mažėtų socialinių paslaugų infrastruktūros skirtumai savivaldybėse, gerėtų jų kokybė bei prieinamumas bendruomenėse, nuo 1998 metų vykdomos Vyriausybės tvirtinamos Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programos. Programų įgyvendinimas turi nemažą įtaką socialinių paslaugų struktūrų pokyčiams. Šių programų tikslas – gerinti socialinių paslaugų infrastruktūrą bendruomenėse, skatinti teikti geros kokybės socialines paslaugas, didinti jų prieinamumą socialinės rizikos šeimoms ir vaikams, neįgaliesiems, senyvo amžiaus žmonėms, panaudojant visus galimus

ištekliai: žmogiškuosius, finansinius, materialinius. Įgyvendinant programas, konkurso būdu atrenkami ir iš dalies finansuojami savivaldybių ir nevyriausybinų organizacijų parengti projektai.

Nemažai savivaldybių, stokojant socialinių paslaugų, kuria stacionariai globai alternatyvias socialinių paslaugų įstaigas (dienos centrus, bendruomenės centrus), šių paslaugų infrastruktūra dar nėra pakankama. Savivaldybės neturi finansinių galimybių vien savo lėšomis įsteigti ir modernizuoti tiek socialinių paslaugų įstaigų, kad būtų patenkintas socialinių paslaugų poreikis.

Siekiant sumažinti regioninius socialinių paslaugų teikimo skirtumus, svarbu skatinti paslaugų formų įvairovę ir kurti kompleksiskai veikiančią socialinių paslaugų bendruomenėje tinklą.

Vienas iš socialinių paslaugų teikimo tikslų yra sudaryti sąlygas teikti paslaugas atsižvelgiant į kiekvieno asmens individualius poreikius ir sudarant galimybes asmeniui kuo ilgiau gyventi savo namuose, o ne stacionarinėje globos įstaigoje. Keičiantis demografinėi situacijai visuomenėje, auga poreikis integruoti slaugos ir globos paslaugas. Sveikatos priežiūros ir socialinės paslaugos yra teikiamos atskirai bei skirtingai finansuojamos. Siekiant suderinti šias dvi sistemas sveikatos apsaugos ministro ir Socialinės apsaugos ir darbo ministro bendru įsakymu patvirtintas Slaugos ir socialinių paslaugų bendro teikimo tvarkos aprašas, kurio tikslas – sudaryti palankias sąlygas asmeniui kuo ilgiau savarankiškai ir visavertiškai gyventi bendruomenėje, namuose, ten, kur jis gyvena, užtikrinant tinkamų slaugos ir socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą asmeniui. Už ilgalaikės priežiūros paslaugų organizavimą, specialistų komandos sudarymą atsakingos savivaldybės, kurios parengia ir patvirtina bendradarbiavimo tarp įstaigų, įmonių ir organizacijų sutarčių sudarymo ir šių paslaugų teikimo tvarkos aprašą.

Remiantis Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas reglamentuoja: „*Neįgaliųjų socialinės integracijos sistema, jos prielaidas bei sąlygas, neįgaliųjų socialinę integraciją įgyvendinančias institucijas, profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą, specialiųjų poreikių nustatymo ir tenkinimo principus*“. Šis įstatymas nustato, kad už socialinės reabilitacijos paslaugų teikimo organizavimą ir šių paslaugų kokybės užtikrinimą atsako Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir savivaldybės. Savivaldybės rengia ir įgyvendina savivaldybės neįgaliųjų socialinės integracijos programas, atsako už neįgaliųjų specialiųjų poreikių tenkinimą teikiant bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas, sąlygų neįgaliesiems integruotis į bendruomenę sudarymą, bendradarbiavimą su neįgaliųjų asociacijomis. Neįgaliųjų asociacijos dalyvauja formuojant ir vykdant šalies socialinę politiką.

Paslaugų prieinamumas, kaip vienas iš esminių asmeninių socialinių paslaugų organizavimo principų, gali būti vertinamas tokiais pagrindiniais kriterijais: sudaroma galimybė gauti informaciją apie paslaugas, sukuriama pakankamas paslaugų tinklas ir visoms klientų grupėms sudaromos lygios galimybės tenkinti poreikius, t. y. paslaugos turi būti vienodai prieinamos visiems bendruomenės gyventojams, neatsižvelgiant į religines, šeimynines, gyvenamosios vietos ir t. t., ypatybes.

Socialinių paslaugų teikimas, kaip tiesioginis paslaugų teikėjo ir gavėjo kontaktas, yra reglamentuojamas tam tikrų principų, kurių laikantis garantuojama teikiamų paslaugų kokybė, išsaugomos kliento teisės, pasiekiamas kuo didesnis teikiamų paslaugų efektas kliento gyvenimo kokybei. Gaudamas paslaugas asmuo turi įgyti gebėjimų, išmokti pasirūpinti savimi, kiek tai įmanoma konkrečioje jo situacijoje. Klientas teikiant jam paslaugas turi ugdyti savo gebėjimus, galimybes, šis principas buvo pabrėžiamas dar XIX amžiaus labdaros organizacijų veikoje.

Ne mažiau svarbus principas – požiūris į visumą, kai teikdamas paslaugas darbuotojas turi matyti ir pažinti visą savo kliento aplinką, žinoti bendrą jo situaciją, problemas, kuriai spręsti teikiamos socialinės paslaugos, priežastis. Kitas svarbus principas – lankstumas, kai pagalba turi būti keičiama, koreguojama priklausomai nuo konkrečios vietos, aplinkybių, pasikeitimų ir panašiai. Atsiradus kliento situacijos pokyčiams darbuotojas turi lanksčiai reaguoti ir keisti pagalbos formas. Šeštas principas – tęstinumas, kai sudarant pagalbos teikimo planą, individualų socialinio darbo planą, numatant konkretaus darbo su klientu programą, turi būti ne tik suteikiama vienkartinė, situacinė pagalba konkrečioje situacijoje, bet ir prognozuojama kliento situacija, kol bus atkurtas, įtvirtintas ir išugdytas savarankiškumas. Septintas principas – normalizavimas, kai paslaugos turi būti tokios, kad asmuo galėtų gyventi kuo normalesnį gyvenimą pagal savo galimybes. Asmenys, turintys tam tikrų gebėjimų, kuriuos reikia palaikyti, neturėtų būti perkelti į žemiausios savarankiškumo pakopos instituciją. Vadinasi, paslaugos turi užtikrinti tokias gyvenimo sąlygas, kad nemažėtų asmens socialiniai įgūdžiai. Aštuntas principas – bendradarbiavimo, jis yra tiesiogiai susijęs su aktyvinimo, adekvatumo principais, nes negalima žmogaus motyvuoti savipagalbai, įsijausti į jo padėtį, nebandant įtraukti jo į paslaugos teikimo procesą.

Anot Laimutės Žalimienės: *„socialinių paslaugų įstaigų veiklos organizavimo specifika pirmiausiai susijusi su šių įstaigų teikiamų paslaugų paskirtimi ir tikslais, klientų poreikių specifika: stacionarios globos įstaigos skirtos užtikrinti nuolatinę, ilgalaikę, kliento globą, priežiūrą, visapusišką aprūpinimą, kai klientas dėl savo būklės negali gyventi savo namuose ir nestacionarios įstaigos skirtos teikti paslaugas ateinantiems klientams tam tikrą paros dalį, siekiant pagelbėti problemų turintiems klientams ir jų šeimoms“*. Šio tipo paslaugų rūšis yra pakankamai nauja, todėl svarbu aptarti, kokias paslaugas dienos globos įstaigos teikia. Pagrindiniai jų tikslai – padėti išspręsti iškilusias problemas: atkurti sustiprinti ar ugdyti klientų kasdienio gyvenimo ar darbo įgūdžius, padėti nugalėti ligų sukeltus padarinius. Įstaigų veiklos uždaviniai: kliento teisių ir interesų atstovavimas, savarankiškumo ugdymas ir palaikymas, priežiūros užtikrinimas.

Socialinių paslaugų įstaigos klientams garantuoja šias pagrindines paslaugas: globos, slaugos organizavimo, socialinio darbo, darbo terapijos, medicinos, užimtumo, kultūros, sporto, religinių apeigų organizavimo, švietimo, ugdymo. Šias paslaugas gali teikti profesionalus socialinis darbuotojas, savanoris arba savipagalbos grupė. Socialinio darbo paslaugų turinį įstaigose sudaro metodinio

tarpininkavimo plačiuoju požiūriu veikla, sprendžiant kliento problemas. Ši veikla yra skirtinga dirbant skirtingo tipo įstaigose ir su skirtingomis klientų grupėmis. Konkretus socialinio darbo paslaugų turinys kiekvienoje šalyje priklauso nuo tos šalies normatyvinės bazės. Pavyzdžiui, gali būti numatytos tokios socialinio darbuotojo funkcijos arba veikla: sudaryti individualų socialinio darbo planą, teikti individams paslaugas, gerinančias jų psichologinį funkcionavimą ir mažinančias socialines ir psichologines problemas, ginti globos institucijos gyventojų teises, palengvinti globos institucijos gyventojų integravimąsi į bendruomenę, orientuoti, koordinuoti ir prižiūrėti savanorių darbą, ir dalyvauti planuojant ir tobulinant institucijos politiką, bendradarbiaujant su kitais personalo nariais, nustatant socialinius, psichologinius ir kultūros veiksnius, reikšmingus gerinant globos institucijos aplinką.

2.3.Lietuvos socialinės paramos teikimo sistema

Socialinių paslaugų sistema Lietuvoje įgyvendinama vadovaujantis decentralizacijos principu, kurio tikslas – teikti socialines paslaugas žmogaus gyvenamojoje aplinkoje ir užtikrinti, kad pagalba bendruomenėje pasiektų visus jos reikalingus asmenis. Tokiu būdu siekiama Lietuvos savivaldybėse sudaryti sąlygas teikti socialines paslaugas atsižvelgiant į kiekvieno žmogaus individualius poreikius ir žmogų išlaikant kiek galima ilgiau gyventi savo namuose.

Pagrindinė savivaldybių funkcija socialinių paslaugų srityje – organizuoti socialinių paslaugų teikimą jos teritorijoje gyvenantiems žmonėms. Organizuodamos socialinių paslaugų teikimą savivaldybės steigia savo įstaigas, perka paslaugas iš kitų socialinių paslaugų teikėjų arba sudaro sutartis bendrai veiklai su nevyriausybinėmis organizacijomis, parapijomis ar privačiais paslaugų teikėjais. Pagal šiuo metu veikiančius įstatymus pagrindinė atsakomybė už socialinių paslaugų organizavimą suteikta savivaldybėms. Planuodama paslaugų rūšis ir mastą savivaldybė gali bendradarbiauti su kitomis savivaldybėmis, nevyriausybinėmis organizacijomis, religinėmis bendruomenėmis bei fiziniais ir juridiniais asmenimis, teikiančiais socialines paslaugas.

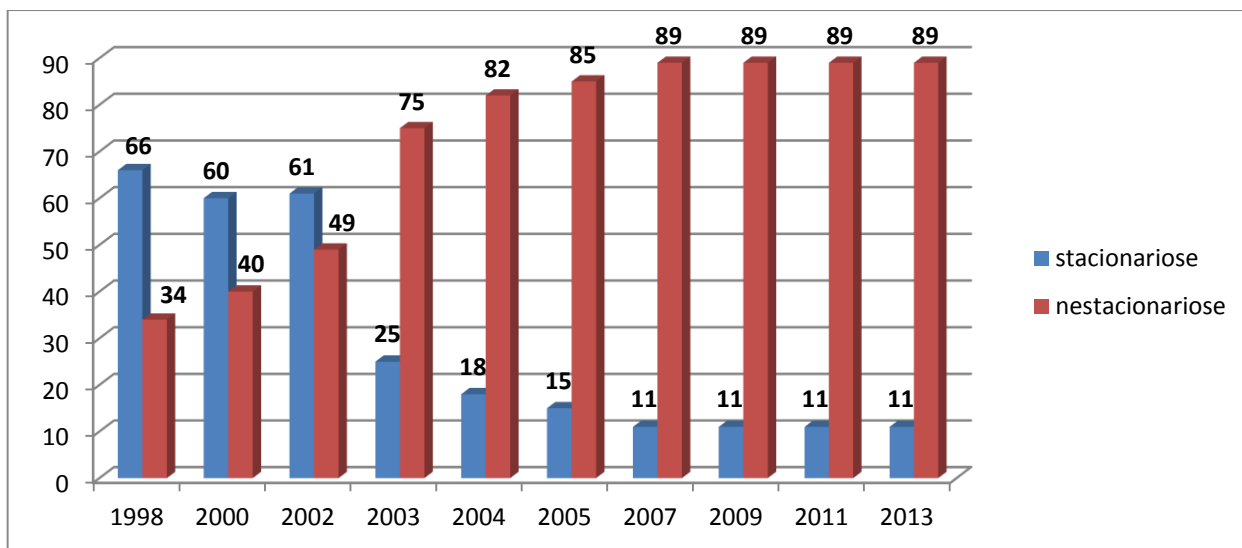
Remiantis Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymu, Lietuvoje socialinės paslaugos yra skirstomos į bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas. Bendrosios socialinės paslaugos apibrėžiamos kaip paslaugos, kurios teikiamos asmenims tam, kad padėtų jiems gyventi savarankiškai savo namuose, išvengiant specialiųjų socialinių paslaugų teikimo. Bendrosios socialinės paslaugos yra šios: informacijos teikimas ir konsultavimas, pagalba namuose, slauga namuose, globos pinigai, maitinimo organizavimas, karšto maisto pristatymas, asmens higienos paslaugos, transporto paslaugų organizavimas, aprūpinimas kompensacine technika. Specialiosios socialinės paslaugos – tai tokios socialinės paslaugos, kurios teikiamos asmenims tuomet, kai bendrosios socialinės paslaugos yra neveiksmingos. Jos teikiamos tiek nestacionariose, tiek stacionariose globos įstaigose, kaip: bendruomeninės, dienos socialinių paslaugų, laikino gyvenimo, stacionarios globos ir slaugos, mišrių

paslaugų įstaigos. Nestacionariomis socialinių paslaugų įstaigomis laikomos tokios įstaigos, kuriose teikiamos paslaugos įvairaus amžiaus skirtingų socialinių grupių asmenims. Šiose įstaigose teikiamos trumpalaikės (nuo 1 paros iki 6 mėnesių) socialinės globos paslaugos ar dienos (iki 8 val.) metu laisvalaikio ar užimtumo ir darbo terapijos, laikino apgyvendinimo, socialinės reabilitacijos, socialinio darbo ir kitos socialinės paslaugos asmeniui ne nuolatinėje specialistų priežiūroje. Dienos globos įstaigoje įvairi socialinė pagalba teikiama paprastai tik dieną, laikino apgyvendinimo įstaigoje – tam tikrą ilgesnį apibrėžtą laiką. Stacionari socialinės globos įstaiga skirta įvairaus amžiaus, negalios bei skirtingų socialinių grupių asmenims, kuriems reikalinga nuolatinė priežiūra. Tai yra „<...> įstaiga, kurioje teikiamos ilgalaikės socialinės globos ir slaugos paslaugos esant nuolatinei specialistų priežiūrai“.

Reikia pažymėti, kad didžioji dalis socialinių paslaugų įstaigų yra nestacionarios socialinių paslaugų įstaigos (nakvynės namai, krizių centrai, dienos centrai, šeimos paramos centrai (tarnybos), bendruomenės centrai), teikiančios pagalbą įvairių socialinių grupių asmenims (grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, patyrusiems smurtą, socialinės rizikos vaikams ar vaikams iš socialinės rizikos šeimų, asmenims su negalia, senyvo amžiaus asmenims, šeimoms).

Nestacionarių socialinių paslaugų įstaigų teikiamomis paslaugomis kasmet naudojasi vis didesnė socialinių paslaugų gavėjų dalis: jei 2000 metais nestacionarių socialinių paslaugų įstaigų teikiamomis paslaugomis naudojosi 40 procentų, tai 2003 metais – jau 75 procentai, o 2009 metais – apie 89 procentus visų socialinių paslaugų gavėjų. Per 1998-2013 programos įgyvendinimo metus socialinių paslaugų infrastruktūra buvo pagerinta ar išplėtotą 57 savivaldybėse, buvo paremti 288 projektai, jų įgyvendinimui skirta beveik 60 milijonų litų iš valstybės biudžeto ir Europos Tarybos vystymo banko lėšų. Projekto pasėkoje Lietuvoje atsirado naujos savivaldybių ar nevyriausybinų organizacijų įsteigtos socialinių paslaugų įstaigos – dienos centrai neįgaliems vaikams bei suaugusiems asmenims, senyvo amžiaus asmenims, įvairūs bendruomeniniai centrai, laikino gyvenimo įstaigos.

Kaip matyti iš pateiktos diagramos (žr. 2 pav.), Lietuvos socialinių paslaugų sistemoje nuo 1998 metų vyrauja nestacionarių socialinių paslaugų didėjimas ir stacionarių socialinių paslaugų apimčių žymus mažėjimas.



2 pav. Stacionarių ir nestacionarių socialinių paslaugų santykis 1998-2013 metais
(sudaryta darbo autoriaus, remiantis LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija)

Lietuvoje kiekvienoje savivaldybėje yra sukurtas tam tikras socialinių paslaugų tinklas, tačiau pastaruoju metu socialinių paslaugų teikimo skirtumai tarp atskirų savivaldybių išryškina tam tikrus šios srities regioninius skirtumus. Lentelėje (žr. 3 lentelė) Lietuvos savivaldybių socialinių paslaugų struktūra 2014 metais, įvertinus pateiktus duomenis, galima teigti, kad socialinių paslaugų gavėjų skaičius atitinka socialines paslaugas teikiančių įstaigų skaičių.

3 lentelė. Lietuvos savivaldybių socialinių paslaugų struktūra 2014 metais
(sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos savivaldybių asociacijos duomenimis)

Įstaigų tipas	Įstaigų skaičius	Gavėjų skaičius
Senelių namai	54	2145
Globos įstaigos neįgaliems suaugusiems	4	72
Vaikų globos įstaigos	1	57
Vaikų globos namai	32	1176
Savarankiško gyvenimo namai	1	43
Neįgaliųjų dienos centrai	85	2065
Nevyriausybiniai vaikų globos namai	12	410
Šeimynos	37	279
Nakvynės namai	23	1166
Krizių centrai	15	202
Dienos (nakties) prieglaudos	6	77
Paramos šeimai įstaigos	40	3924
Senų žmonių dienos centrai	8	212
Vaikų dienos centrai	99	2818
Bendruomenės centrai	28	921
Pagalba namuose	x	13 600

Lietuvoje savivaldybėms teisės aktais deleguota vykdyti įvairias socialinių paslaugų srities funkcijas, tokias, kaip:

- organizuoti asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymą;
- pagal nustatytą asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikį skirti socialines paslaugas asmeniui (šeimai);
- vertinti asmens (šeimos) finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas ir nustato asmens (šeimos) mokėjimo už socialines paslaugas dydį;
- viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka pirkti socialines paslaugas savo teritorijos gyventojams;
- jeigu reikia, teisės aktų, reglamentuojančių valstybės ir savivaldybių turto valdymą, naudojimą ir disponavimą, nustatyta tvarka perduoti savivaldybei priklausančias patalpas socialinių paslaugų įstaigoms panaudos pagrindais laikinai neatlygintinai valdyti ir naudotis;
- steigti, reorganizuoti ir likviduoti socialinių paslaugų įstaigas bei užtikrinti jų funkcionavimą;
- parinkti vaikus galinčias globoti šeimas ir jas prižiūri;
- rengti ir įgyvendinti savivaldybės socialinių paslaugų programas ir projektus.

Pagrindiniai nestacionarių socialinių paslaugų įstaigų tipai, kurie susiję su neįgaliųjų asmenų poreikių tenkinimu, yra dienos centrai, darbinio užimtumo arba darbo terapijos centrai, vaikų ugdymo centrai, grupės darželiuose ir mokyklose, profesinės reabilitacijos įstaigos, reabilitaciniai centrai, specialiosios internatinės mokyklos (kurčiųjų, neprižiūrėtų, silpnaregių, sanatorinės, logopedinės).

Socialinių paslaugų finansavimo šaltiniai: valstybės biudžeto lėšos, socialinio draudimo fondų lėšos, savivaldybių biudžetų lėšos, įmonių, organizacijų, asmenų lėšos, klientų mokesčiai už socialines paslaugas, ES struktūrinių fondų, užsienio fondų ir kitos lėšos. Socialinės paslaugos (jų gavėjui) gali būti mokamos, iš dalies mokamos ir nemokamos. 2007 metais įsigaliojo naujos Socialinių paslaugų įstatymo nuostatos, susijusios su socialinių paslaugų finansavimu bei socialinių paslaugų planavimu savivaldybėse. Kai įsigaliojo nauja mokėjimo už socialines paslaugas tvarka, visos socialinės paslaugos asmenims, kurie jas pradėjo gauti nuo 2007 metų, buvo finansuojamos savivaldybės biudžeto, valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams ir asmens mokėjimo už socialines paslaugas lėšomis, nepriklausomai nuo socialinių paslaugų įstaigos pavaldumo.

2.4. Savivaldybės vaidmuo teikiant socialines paslaugas vietos savivaldos lygmeniu

2010 metais liepos 1 dieną panaikinus apskrities viršininko instituciją, pagrindiniais socialinių paslaugų valdymo institucijomis liko Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (toliau – SADM) ir savivaldybės. Apskrities viršininko kompetenciją „steigti, reorganizuoti ar likviduoti socialinės globos įstaigas, kurios teikia gyventojams ilgalaikę ar trumpalaikę socialinę globą, reikalingą ne kiekvienoje

savivaldybės teritorijoje“ perėmė Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Savivaldybės kompetencija valdant socialines paslaugas liko nepakitusi, tačiau jų vaidmuo yra reikšmingas, nes savivaldybė atsako už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimą. Tai ji daro planuodama ir organizuodama socialines paslaugas, kontroliuodama bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę.

Socialinių paslaugų įstatyme (2006) išvardintos šios savivaldybės kompetencijos:

1. Savivaldybė atsako už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimą planuodama ir organizuodama socialines paslaugas, kontroliuodama bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę.

2. Savivaldybė planuoja socialines paslaugas:

1) vertina ir analizuoja gyventojų socialinių paslaugų poreikius;

2) pagal gyventojų poreikius prognozuoja ir nustato socialinių paslaugų teikimo mastą ir rūšis;

3) vertina ir nustato socialinių paslaugų finansavimo poreikį.

3. Socialinių paslaugų teikimo mastui ir rūšims pagal gyventojų poreikius nustatyti savivaldybė kasmet sudaro ir tvirtina socialinių paslaugų planą. Socialinių paslaugų planas sudaromas vadovaujantis Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtinta socialinių paslaugų planavimo metodika.

4. Savivaldybė organizuoja socialines paslaugas asmenims (šeimoms):

1) organizuoja asmens (šeimoms) socialinių paslaugų poreikio nustatymą;

2) pagal nustatytą asmens (šeimoms) socialinių paslaugų poreikį skiria socialines paslaugas asmeniui (šeimai);

3) vertina asmens (šeimoms) finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas ir nustato asmens (šeimoms) mokėjimo už socialines paslaugas dydį;

4) viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka perka socialines paslaugas savo teritorijos gyventojams;

5) jeigu reikia, teisės aktų, reglamentuojančių valstybės ir savivaldybių turto valdymą, naudojimą ir disponavimą, nustatyta tvarka perduoda savivaldybei priklausančias patalpas socialinių paslaugų įstaigoms panaudos pagrindais laikinai neatlygintinai valdyti ir naudoti;

6) steigia, reorganizuoja ir likviduoja socialinių paslaugų įstaigas bei užtikrina jų funkcionavimą;

7) parenka vaikus galinčias globoti šeimas ir jas prižiūri;

8) rengia ir įgyvendina savivaldybės socialinių paslaugų programas ir projektus.

5. Savivaldybė steigia savo naujas socialinių paslaugų įstaigas tik tais atvejais, kai kitos socialinių paslaugų įstaigos neteikia ar teikia nepakankamai, ar negali teikti gyventojams ekonomiškai ir geros kokybės tų socialinių paslaugų, kurioms yra nustatytas savivaldybės teritorijos gyventojų poreikis.

6. Savivaldybė kontroliuoja jos teritorijoje teikiamų bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę.

7. Savivaldybė informuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją ir gyventojus apie jos teritorijoje teikiamas socialines paslaugas.

8. Kiekvienos Savivaldybės administracijoje turi veikti padalinys, planuojantis socialines paslaugas, administruojantis socialinių paslaugų organizavimą ir bendrųjų socialinių paslaugų bei socialinės priežiūros kokybės kontrolę.

Savivaldybės vaidmens svarbą parodo ir tai, kad dėl paslaugų suteikimo pirmiausia kreipiamasi „į asmens (šeimos) gyvenamosios vietos savivaldybę“. Vertinant savivaldybei priskirtas socialinių paslaugų valdymo kompetencijas galima pabrėžti, kad savivaldybės socialines paslaugas teikiančios institucijos yra arčiausiai žmogaus ir jo poreikių. Todėl tik tinkamai vykdydamos savo funkcijas šios institucijos užtikrins, kad būtų laikomasi socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo principų (bendradarbiavimo, dalyvavimo, kompleksiško, prieinamo, socialinio teisingumo, tinkamumo, veiksmingumo ir visapusiškumo).

Taigi, pagrindiniai socialinių paslaugų teikimo organizatoriai yra savivaldybės. Jos planuoja savo teritorijos gyventojams socialines paslaugas, nustato socialinių paslaugų finansavimo poreikį. Socialinių paslaugų teikimas gali būti finansuojamas iš valstybės, savivaldybių biudžetų lėšų, socialinių paslaugų įstaigų lėšų, Europos Sąjungos struktūrinių fondų, užsienio fondų, paramos (aukų), asmens (šeimos) mokėjimo už socialines paslaugas ir kitų lėšų. Valstybės ir savivaldybių biudžetuose planuojamos lėšos, reikalingos socialinėms paslaugoms teikti, socialinių paslaugų programoms ir projektams įgyvendinti, investicijoms į socialinių paslaugų plėtrą (statyboms, renovacijai, žmonių išteklių plėtrai, pažangioms ir novatoriškoms socialinėms paslaugoms diegti ir kt.) finansuoti.

Socialinių paslaugų įstatyme, kad iš savivaldybės biudžeto lėšų finansuojamos šios socialinės paslaugos:

„1. Bendrosios socialinės paslaugos ir socialinė priežiūra senyvo amžiaus asmenims, suaugusiems asmenims su negalia, vaikams su negalia, socialinės rizikos vaikams, socialinės rizikos suaugusiems asmenims ir jų šeimoms.

2. Socialinė globa senyvo amžiaus asmenims, suaugusiems asmenims su negalia, vaikams su negalia (išskyrus asmenis su sunkia negalia), socialinės rizikos vaikams, socialinės rizikos suaugusiems asmenims“.

Iš savivaldybės biudžeto ir valstybės biudžeto specialių tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams finansuojamos šios socialinės paslaugos:

1. Socialinė priežiūra socialinės rizikos šeimoms.
2. Socialinė globa likusiems be tėvų globos vaikams.
3. Vaikų priežiūra ar globa (rūpyba) vaikus globojančioje šeimoje.

Paminėtina, kad tik iš valstybės biudžeto specialių tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams finansuojama socialinė globa asmenims su sunkia negalia.

Galima teigti, kad kai savivaldybė dėl nepakankamų finansinių išteklių išskiria socialinių paslaugų teikimo prioritetus, gali būti neužtikrintas vienodas kai kurių socialinių paslaugų prieinamumas skirtingose savivaldybėse. Ši išvada pabrėžia savivaldybės svarbą užtikrinant socialinių paslaugų prieinamumą visiems savivaldybės gyventojams. Be to, svarbų savivaldybės vaidmenį vykdant finansinius socialinių paslaugų teikimo įsipareigojimus parodo ir tai, kad savivaldybė nustato asmens (šeimos) mokėjimo už socialines paslaugas, kurias planuoja ir organizuoja savivaldybė ir kurių teikimas finansuojamas iš savivaldybės biudžeto lėšų ar iš valstybės biudžeto specialių tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams, dydį. Socialinių paslaugų įstatyme apibrėžta, kad asmeniui (šeimai), teisės aktų nustatyta tvarka gaunančiam socialinę pašalpą, arba asmeniui (šeimai), kurio pajamos (vidutinės šeimos, tenkančios vienam asmeniui) yra mažesnės už valstybės remiamų pajamų dvigubą dydį, bendrosios socialinės paslaugos ir socialinė priežiūra teikiamos nemokamai. Be to, savivaldybė turi teisę atleisti asmenį (šeimą) nuo mokėjimo už socialines paslaugas ir kitais, ne tik anksčiau išvardintais, atvejais.

Kaip jau buvo minėta aukščiau savivaldybė vykdo ir socialinių paslaugų kokybės priežiūrą. Socialinių paslaugų įstatyme (2006) numatyta, kad socialinių paslaugų planavimo, skyrimo ir teikimo kokybe rūpinasi savivaldybė vietos lygmeniu. Asmuo (šeima), kuris yra nepatenkintas dėl socialinių darbuotojų išvados dėl asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio skirti socialines paslaugas nustatymo, dėl netinkamo bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros teikimo, gali apskųsti socialinius darbuotojus ar socialines paslaugas teikiančią įstaigą Savivaldybės administracijos direktoriui. Taip pat šie asmenys gali kreiptis į Socialinių paslaugų priežiūros departamentą dėl socialinių paslaugų, finansuojamų iš valstybės biudžeto specialių tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams, poreikio nustatymo ar asmens (šeimos) finansinių galimybių mokėti už jas vertinimo išvados.

Vertinant savivaldybei priskirtas socialinių paslaugų valdymo kompetencijas galima pabrėžti, kad savivaldybės socialines paslaugas teikiančios institucijos yra arčiausiai žmogaus ir jo poreikių. Todėl tik tinkamai vykdydamos savo funkcijas šios institucijos užtikrins, kad būtų laikomasi socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo principų (bendradarbiavimo, dalyvavimo, kompleksiskumo, prieinamumo, socialinio teisingumo, tinkamumo, veiksmingumo ir visapusiškumo).

Daugelyje savivaldybių įsteigtos ir steigiamos socialines paslaugas teikiančios įstaigos: socialinių paslaugų tarnybos, socialinių paslaugų (paramos) centrai ir pan. Taigi, tipiškais socialinių paslaugų administravimo ir teikimo struktūriniais vienetais Lietuvos savivaldybėse laipsniškai tampa: socialinių paslaugų skyrius, kuriame dirba keli darbuotojai, atsakingi už socialinių paslaugų organizavimą ir socialinių paslaugų centras, kuriame dirba nuo keliolikos iki keliasdešimties

darbuotojų, tiesiogiai teikiančių socialines paslaugas. Socialinių paslaugų teikimas yra reglamentuojamas tam tikrų principų, kurių garantuojama teikiamų paslaugų kokybė, išsaugomos kliento teisės, pasiekiamas kuo didesnis teikiamų paslaugų efektas kliento gyvenimo kokybei (Vareikytė A., Kaziliūnas A. ir kt., 2006, p. 6-7).

Apibendrinant, svarbu pabrėžti, kad savivaldybė yra pagrindinė socialinių paslaugų planuotoja, organizatorė ir teikėja. Savivaldybė teisės aktų nustatyta tvarka planuoja socialinių paslaugų poreikį bei jų finansavimo šaltinius. Be to, kontroliuoja socialinių paslaugų bei priežiūros kokybę, yra arčiausiai žmogaus – gali laiku ir tinkamai suteikti socialinę pagalbą.

3. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO PALANGOS MIESTO SAVIVALDYBĖJE ANALIZĖ

Darbo autorius, siekdamas įvykdyti trečią išsikelto uždavinį – išanalizuoti Palangos miesto socialinių paslaugų sektoriaus būklę, pristato Palangos mieste socialines paslaugas teikiančias įstaigas, apžvelgia teikiamas socialinės paslaugas jų teikimo sąlygas bei finansavimą. Ištyrus gyventojų socialinių paslaugų poreikius sąlygojančius veiksnius, šiame skyriuje pateikiama socialinių paslaugų teikimo 2010-2014 metais Palangos miesto savivaldybėje analizė.

3.1. Tyrimo metodologija

2015 metais atlikusi socialinių paslaugų teikimo auditą, Valstybės kontrolė konstatavo, kad esanti socialinių paslaugų infrastruktūra neatitinka nei socialinių paslaugų gavėjų poreikių, nei valstybės deklaruojamų siekių atsakingai jais rūpintis. Akcentuotina, kad iš šešiasdešimties Lietuvos savivaldybių tik trijose savivaldybėse – Vilniaus miesto, Vilniaus ir Anykščių rajonų – teikiamos visų rūšių socialinės paslaugos senyvo amžiaus žmonėms. Valstybės kontrolės audito ataskaitoje pateikiamos šios pagrindinės socialinių paslaugų teikimo problemos: *„savivaldybių socialiniai darbuotojai netinkamai nustato asmens poreikį socialinėms paslaugoms: sprendimas skirti asmeniui konkrečią socialinę paslaugą priklauso nuo socialinio darbuotojo subjektyvaus vertinimo ir savivaldybėje esančios paslaugų infrastruktūros; nustatomi ne visi senyvo amžiaus asmenys, trūksta informacijos apie savivaldybėse teikiamas socialines paslaugas, netinkamai įvertinamos asmens finansinės galimybės mokėti už ilgalaikės socialinės globos paslaugas“*. Audito ataskaitoje akcentuojama, jog socialinėms paslaugoms skiriamas finansavimas nuolat didėja, tačiau socialinių paslaugų teikimui trūksta efektyvumo.

Tyrimo objektas – socialinių paslaugų teikimas Palangos mieste.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti socialinių paslaugų teikimą Palangos mieste.

Tyrimo tikslui pasiekti išskelti uždaviniai:

1. Ištirti gyventojų socialinių paslaugų poreikius sąlygojančius veiksnius.
2. Pristatyti Palangos mieste socialines paslaugas teikiančias įstaigas,
3. Apžvelgti Palangos mieste teikiamas socialines paslaugas, jų teikimo sąlygas bei finansavimą.
4. Atlikti socialinių paslaugų teikimo 2010-2014 metais analizę Palangos mieste.

Atsižvelgiant į mokslinio tyrimo objektą, tyrimo tikslus ir uždavinius, atliekant analizę taikytas dokumentų turinio analizės metodas. Atvejo analizės tyrimas „Socialinių paslaugų teikimas: Palangos miesto savivaldybės atvejis“ nagrinėjamas dokumentų analizės metodu. Šis metodas taikytinas pirminiams duomenims rinkti, kai pagrindinis informacijos šaltinis yra dokumentai, metodo

patikimumą užtikrina oficialių dokumentų naudojimas (Tidikis, 2003). Atvejo analizės tyrimo metu dokumentų turinio analizės metodu išanalizuoti socialinių paslaugų teikimą reglamentuojantys norminiai dokumentai, Palangos miesto savivaldybės 2010-2014 metų socialinių paslaugų planai, Palangos miesto socialinių paslaugų teikimo ataskaitos, Lietuvos Respublikos statistikos departamento statistiniai duomenys, socialines paslaugas teikiančių įstaigų nuostatai. Tyrimui atlikti reikalingi norminiai dokumentai ir teisės aktai rasti ir atrinkti naudojantis viešai prieinama Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų baze bei Palangos miesto savivaldybės tinklalapyje.

3.2. Socialinių paslaugų teikimas Palangos miesto savivaldybėje

Palangos miesto savivaldybės teritorijoje socialines paslaugas teikia Palangos miesto Savivaldybės administracijos Socialinės rūpybos skyrius, kuris nėra juridinis asmuo. Skyriaus veikla finansuojama iš savivaldybės biudžeto lėšų, valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos lėšų, gaunamų vykdant valstybines ar sutartines funkcijas. Skyriaus uždavinys – atlikti pavestas administravimo funkcijas, padedant Savivaldybės institucijoms įgyvendinti Savivaldybės funkcijas socialinės apsaugos srityje. Svarbu paminėti, socialinių paslaugų srityje Socialinės rūpybos skyrius atlieka šias funkcijas:

- organizuoja ir administruoja socialinių paslaugų teikimą;
- priima ir nagrinėja gyventojų prašymus ir kitus reikalingus dokumentus (atskiriems asmens specialiesiems poreikiams nustatyti; socialinėms paslaugoms gauti);
- vertina asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikį;
- skiria bendrąsias socialines paslaugas asmeniui (šeimai);
- vertina asmens (šeimos) finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas ir nustato asmens (šeimos) mokėjimo už socialines paslaugas dydžius;
- analizuoja savivaldybės gyventojų poreikius socialinėms paslaugoms, teikia siūlymus dėl socialinių paslaugų plėtros;
- kuruoja savivaldybės socialinių paslaugų įstaigų veiklą;
- kaupia, rengia ir nustatyta tvarka (ar pareikalavus) teikia informaciją apie Savivaldybės teritorijoje teikiamas socialines paslaugas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ar kitoms teisės aktuose nustatytoms institucijoms;
- teikia pasiūlymus dėl socialinių paslaugų įstaigų infrastruktūros gerinimo, naujų įstaigų steigimo.

Socialines paslaugas Palangos mieste taip pat teikia Palangos miesto globos namai ir lopšelio – darželio „Ažuoliukas“ Vaikų socialinės globos skyrius. Skyrius priskiriamas stacionarioms socialinių paslaugų įstaigoms. Lopšelis–darželis „Ažuoliukas“ – mokykla, kurios pagrindinė paskirtis –

ikimokyklinio ugdymo grupės įstaiga lopšelis – darželis. Mokykloje veikia Vaikų socialinės globos skyrius (toliau tekste – Globos skyrius). Globos skyriaus tikslas – užtikrinti globojamam (rūpinamam) ir laikinai globos skyriuje apgyvendintam vaikui globos (rūpybos), ugdymo (mokymo, lavinimo, auklėjimo), socialines paslaugas, sudaryti kitas jam tinkamas sąlygas. Pagrindiniai Globos skyriaus uždaviniai:

- užtikrinti vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą;
- sudaryti vaikui artimas šeimos aplinkai gyvenimo sąlygas, atitinkančias jo amžių, sveikatą ir brandą;
- pažinti vaiko individualumą, plėtoti gebėjimus, rūpintis jo dvasiniu ir fiziniu ugdymu, skatinti vaiko fizinę, psichinę bei socialinę brandą, ugdyti pilietiškumą, dorinius, šeiminius, darbinius, socialinius, sveikos gyvensenos ir higienos įgūdžius, sudaryti sąlygas vaiko saviraiškai;
- rengti vaiką savarankiškam gyvenimui ir integracijai visuomenėje.

Palangos miesto globos namai (toliau – Globos namai) yra Palangos miesto savivaldybės biudžetinė įstaiga, kurios paskirtis – teikti ilgalaikę (trumpalaikę) socialinę globą suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims (toliau – paslaugų gavėjams), kuriems nustatytas ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos poreikis. Globos namuose, įvertinus socialinės globos poreikį, apgyvendinami senyvo amžiaus asmenys ir darbingo amžiaus neįgalūs asmenys, kuriems nustatytas visiškas nesavarankiškumas arba dalinis savarankiškumas, išskyrus atvejus, kai yra gydytojų konsultacinės komisijos išvada, kad asmuo gali būti apgyvendintas socialinės globos įstaigoje, skirtoje asmenims su psichine negalia. Globos namų veiklos tikslas – teikti trumpalaikę ir ilgalaikę socialinę globą, užtikrinant asmens įvairiapusiškus poreikius, saugią ir sveikatai nekenksmingą įstaigos aplinką, padedančią kompensuoti prarastą savarankiškumą bei gebėjimus palaikyti socialinius ryšius su šeima ir visuomene. Globos namai, siekdami įgyvendinti įstaigai nustatytą veiklos tikslą, atlieka šias funkcijas:

- teikia paslaugų gavėjams socialinės globos paslaugas, atitinkančias jų savarankiškumo lygį, pagal sudarytus individualius socialinės globos planus;
- pagal teisės aktais nustatytas normas suteikia paslaugų gavėjams gyvenamąjį plotą, aprūpina reikalingu inventoriumi, apranga, patalyne;
- pagal teisės aktais nustatytas normas paslaugų gavėjams teikia racionalų, specialų ir dietinį maitinimą, atsižvelgiant į paslaugų gavėjų amžių, sveikatą, medicinos darbuotojų rekomendacijas;
- organizuoja paslaugų gavėjams asmens sveikatos priežiūros paslaugas, teikia slaugos paslaugas, pagal nustatytas finansines normas paslaugų gavėjus aprūpina medikamentais;
- organizuoja paslaugų gavėjų aprūpinimą proteziniais, ortopediniais gaminiiais, klausos aparatais, akiniais, neįgaliųjų vežimėliais ir kitomis techninės pagalbos priemonėmis;

- organizuoja paslaugų gavėjų kasdieninių gyvenimo įgūdžių ugdymą, laisvalaikį ir užimtumą, kultūrinės ir religinės (pagal poreikį) paslaugas;
- teisės aktų nustatyta tvarka atstovauja paslaugų gavėjų interesams institucijose, tarpininkauja santykiuose su fiziniais ir juridiniais asmenimis, gina jų teises;
- užtikrina sanitarinį, higieninį ir priešepideminį režimą Globos namuose;
- užtikrina teisės aktų reikalavimus atitinkančią saugią, paslaugų gavėjų specialioms poreikiams tenkinti pritaikytą aplinką, reikalingą jų kasdieniam gyvenimui bei paslaugoms gauti;
- teisės aktų nustatyta tvarka patikėjimo teise valdo, naudoja Globos namų savininko turtą ir juo disponuoja;
- vykdo organizacinę, ūkinę ir finansinę Globos namų veiklą;
- teisės aktų nustatyta tvarka veda buhalterinę apskaitą, rengia ir teikia statistines ataskaitas;
- siekdama socialinės globos efektyvumo, vertina savo veiklą ir socialinės globos atitiktį socialinės globos normoms;
- organizuoja ir vykdo projektų, skirtų Globos namų veiklai ir infrastruktūrai gerinti, finansuojamų Europos Sąjungos, kitų nacionalinių ir tarptautinių fondų, savivaldybės biudžeto lėšomis, rengimą ir įgyvendinimą.

Siručių šeimyna – dar viena Palangos mieste nuo 1990 metų veikianti vaikų globos institucija (toliau – šeimyna). Janinos ir Liudo Siručių šeimos nuostatuose nurodytas šeimos tikslas – užtikrinti globojamo vaiko auklėjimą ir priežiūrą šeimos aplinkoje, kurioje jis galėtų augti, vystytis ir tobulėti. Remiantis Siručių šeimos patvirtintais nuostatais, šeimos uždaviniai:

- Sudaryti globojamajam vaikui tinkamas gyvenimo sąlygas, kurios atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą.
- Parengti globojamą vaiką savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje.

Šeimyna gali globoti iki 12 vaikų, netekusių tėvų globos. Paminėtina, kad vaikų skaičius šeimynoje gali būti didesnis, kai neišskiriami broliai ir seserys. Šeimynoje įkurdinami vaikai, kuriems gali būti steigama arba jau įsteigta laikinoji ar nuolatinė vaiko globa. Šeimynoje gali būti įkurdinami vaikai iš Palangos miesto, kito miesto ar rajono vaikai įkurdinami tik gavus to miesto ar rajono Vaiko teisių apsaugos tarnybos sutikimą. Kaip ir kitos šiame darbe pristatytos socialines paslaugas teikiančios institucijos, taip ir Siručių šeimyna savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Savivaldybės tarybos bei valdybos sprendimais. Šeimynoje globojamam vaikui priklausančios piniginės išmokos yra pervedamos į asmeninę globojamo vaiko sąskaitą banke, tačiau suderinus su Vaiko teisių apsaugos tarnyba, šios išmokos gali būti naudojamos vaiko išlaikymui šeimynoje. Šeimos tėvams darbo užmokestį moka Palangos socialinės rūpybos skyrius vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymais ir savivaldybės nustatyta tvarka. Šeimos nuostatose akcentuojama, kad šeimyna gali būti reorganizuojama

Savivaldybės sprendimu, jeigu globoja mažiau kaip šešis vaikus, ir jeigu ji nepapildoma naujais globojamais vaikais dėl globėjų sveikatos būklės, materialinės padėties ar kitų svarbių priežasčių. Tokiu atveju ji gali būti reorganizuojama į šeimą, globojančią vaikus.

Palangos miesto savivaldybėje didžiausia socialinių paslaugų teikėja yra biudžetinė įstaiga Palangos miesto savivaldybės Socialinių paslaugų centras (toliau – Socialinių paslaugų centras) – nestacionari socialinių paslaugų įstaiga. Socialinių paslaugų centro veiklos tikslas – teikti socialines paslaugas Palangos miesto savivaldybės gyventojams, kurie dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų, iš dalies ar visiškai neturi, neįgiję arba praradę gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu, (šeimos) gyvenimu, sudarant šiems asmenims (šeimoms) sąlygas ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius, padedant įveikti socialinę atskirtį.

Socialinių paslaugų centras, siekdamas įgyvendinti įstaigai nustatytą veiklos tikslą, atlieka šias funkcijas:

- teikia paslaugų gavėjams socialines paslaugas, atitinkančias jų poreikius, savarankiškumo lygį, pagal sudarytus individualius socialinių paslaugų teikimo planus:

- pagalbos į namus;
- socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo;
- socialinės priežiūros socialinės rizikos šeimoms;
- dienos socialinės globos;
- transporto paslaugos organizavimo ir teikimo;
- neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis organizavimo;
- aprūpinimo būtiniausiais drabužiais ir avalyne;
- maitinimo organizavimo;
- informavimo, konsultavimo, socialinio tarpininkavimo ir atstovavimo;
- vertina ir nustato socialinės rizikos šeimų, socialinės rizikos vaiko, likusio be tėvų globos vaiko socialinių paslaugų poreikį ir asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikį socialinių paslaugų teikimo laikotarpiu;
- apskaičiuoja asmens (šeimos) mokėjimo už teikiamas socialines paslaugas dydį;
- sudaro su paslaugų gavėju socialinių paslaugų teikimo sutartį, kurioje nurodomos socialinių paslaugų teikimo sąlygos, teikimo laikas, abiejų šalių teisės ir pareigos, paslaugų apmokėjimo sąlygos ir tvarka;
- pagal teisės aktais nustatytas normas dienos socialinės globos paslaugų gavėjams teikia racionalų, specialų ir dietinį maitinimą, atsižvelgiant į paslaugų gavėjų amžių, sveikatą, medicinos darbuotojų rekomendacijas;

- tarpininkauja paslaugų gavėjams santykiuose su fiziniais ir juridiniais asmenimis, gina jų teises;
- užtikrina sanitarinį, higieninį ir priešepideminį režimą Socialinių paslaugų tarnybos patalpose;
- užtikrina teisės aktų reikalavimus atitinkančią saugią, paslaugų gavėjų specialioms poreikiams tenkinti pritaikytą aplinką, reikalingą socialinėms paslaugoms teikti;
- teisės aktų nustatyta tvarka patikėjimo teise valdo, naudoja savininko perduotą Socialinių paslaugų tarnybai turtą ir juo disponuoja;
- vykdo organizacinę, ūkinę ir finansinę Socialinių paslaugų tarnybos veiklą;
- teisės aktų nustatyta tvarka veda buhalterinę apskaitą, rengia ir teikia statistines ataskaitas;
- siekdama dienos socialinės globos efektyvumo vertina savo veiklą ir dienos socialinės globos atitiktį socialinės globos normoms;
- organizuoja ir vykdo projektų, skirtų Socialinių paslaugų tarnybos veiklai ir infrastruktūrai gerinti, finansuojamų ES, kitų nacionalinių ir tarptautinių fondų, savivaldybės biudžeto lėšomis, rengimą ir įgyvendinimą;
- atlieka kitas įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų ir kitų teisės aktų nustatytas funkcijas.

Apibendrinant, galima teigti, kad Palangos mieste socialinių paslaugų teikėjai yra: Socialinės rūpybos skyrius, Socialinių paslaugų centras, Siručių šeimyna, Palangos miesto globos namai ir lopšelio – darželio „Ažuoliukas“ Vaikų socialinės globos skyrius. Svarbu paminėti, kad Palangos miesto globos namai ir „Ažuoliukas“ teikia stacionarias paslaugas.

3.3. Socialinių paslaugų teikimo sąlygos, paslaugos kaina ir mokėjimo dydžiai

Nustatant socialinių paslaugų poreikį asmuo (vienas iš suaugusių šeimos narių ar jo globėjas, rūpintojas), turi užpildyti specialią formą „Prašymas – paraiška socialinėms paslaugoms gauti“ (toliau – Prašymas–paraiška), patvirtintą Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu 2005 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. A1-183 (Žin., 2005, Nr. 81-2986; 2006, Nr. 79-3126).

Šiuo prašymu kreipiamasi dėl šių socialinių paslaugų gavimo:

- dėl bendrųjų paslaugų (transporto ir maitinimo organizavimo) – į Socialinių paslaugų įstaigą, teikiančią šias paslaugas;
- dėl socialinės priežiūros (pagalbos į namus, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo namuose ir dienos centruose, negalią turinčių asmenų apgyvendinimo Savarankiško gyvenimo namuose

žmonėms su negalia ir apnakvandinimo) – į Socialinių paslaugų įstaigą, teikiančią šias paslaugas;

- dėl dienos socialinės globos (Įstaigoje ar namuose) asmenims su negalia, trumpalaikės socialinės globos asmenims su negalia arba socialinės rizikos šeimoms (Įstaigoje) – į Socialinių paslaugų įstaigą, teikiančią šias paslaugas;
- dėl dienos socialinės globos vaikams su negalia ir ilgalaikės socialinės globos – į Socialinių paslaugų skyrių.

Svarbu paminėti, kad asmuo (vienas iš suaugusių šeimos narių) ar jo globėjas, rūpintojas, besikreipiantis dėl socialinių paslaugų gavimo, turi pateikti šiuos dokumentus:

- asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą (pasą, asmens tapatybės kortelę, leidimą laikinai gyventi Lietuvoje (ne Europos Sąjungos valstybių narių piliečiams));
- pažymą apie deklaruotą gyvenamąją vietą arba pažymą, patvirtinančią, kad asmuo yra įtrauktas į gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitą (tik tuo atveju, kai nėra duomenų gyvenamosios vietos apskaitos dokumentuose).

Darbo autoriaus nuomone, tikslinga pristatyti pagrindinius socialinių paslaugų poreikio nustatymo procedūros aspektus.

Socialinis darbuotojas ne vėliau kaip per 7 darbo dienas nuo prašymo gavimo dienos privalo nustatyti asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikį (išskyrus atvejį, kai nustatomas socialinės globos poreikis). Asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikį nustato socialinis darbuotojas, užpildydamas Asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio vertinimo formą, pateiktą Asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-94. Jei asmuo (šeima) pageidauja gauti tik bendrąsias socialines paslaugas (informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo, maitinimo organizavimo, transporto organizavimo ir kt.), asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatyti nebūtina.

Jeigu nustačius asmens socialinių paslaugų poreikį padaroma išvada, kad bendrųjų socialinių paslaugų ar socialinės priežiūros asmeniui nepakanka, atliekamas asmens socialinės globos poreikio nustatymas. Asmens socialinės globos poreikis nustatomas per 30 kalendorinių dienų nuo prašymo gavimo dienos. Jeigu reikia, motyvuotu Socialinių paslaugų įstaigos, nustatančios socialinių paslaugų poreikį, prašymu Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu šis terminas gali būti pratęsimas.

Asmuo, jo globėjas, rūpintojas privalo teikti socialiniam darbuotojui informaciją, susijusią su asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymu. Paaiškėjus, kad asmuo, kuris kreipiasi dėl socialinių paslaugų (vienas iš suaugusių šeimos narių, jo globėjas, rūpintojas), sąmoningai pateikė neteisingą informaciją socialinių paslaugų poreikiui nustatyti arba dirbtinai pablogino sąlygas,

norėdamas gauti socialines paslaugas, socialinių paslaugų teikimas sustabdomas arba nutraukiamas. Asmuo (šeima) atsako už pateikiamų vertinti duomenų tikrumą ir informacijos teisingumą.

Jei socialiniam darbuotojui reikalinga papildoma informacija, susijusi su asmens (šeimoms) socialinių paslaugų poreikio nustatymu, jis gali pareikalauti iš asmens papildomų dokumentų. Sveikatos priežiūros, švietimo ir ugdymo įstaigų, policijos ir kitų institucijų darbuotojai ir kiti asmenys privalo teikti socialiniams darbuotojams išvadas, būtinas asmens (šeimoms) socialinių paslaugų poreikiui nustatyti.

Socialinių paslaugų skyrimą, mokėjimo už teikiamas socialines paslaugas dydį, tvarką ir principus reglamentuoja Lietuvos Respublikos teisės aktai, savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos sprendimai.

Šiuo metu Palangos miesto savivaldybėje socialinės paslaugos yra teikiamos šių socialinių grupių asmenims:

- suaugusiems asmenims su negalia;
- senyvo amžiaus asmenims ir jų šeimoms;
- be tėvų globos likusiems vaikams;
- socialinės rizikos šeimoms;
- socialinės rizikos vaikams.

Žemiau esančioje lentelėje (žr. 4 lentelė) pateiktos bendrosios socialinės paslaugos ir jų teikimo sąlygos. Atkreiptinas dėmesys, kad informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo, aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis bei socialinės priežiūros socialinės rizikos šeimoms paslaugas nemokamai teikia Socialinės rūpybos skyrius.

4 lentelė. Bendrųjų socialinių paslaugų teikimo sąlygos

Paslaugos pavadinimas	Paslaugos teikimo sąlygos	Teikimo trukmė/dažnumas	Paslaugos kaina, teikėjas
1	2	3	4
Informavimas	asmeniui (šeimai), kuriam reikia informacijos apie socialinę pagalbą	pagal poreikį	nemokamai teikia: Socialinės rūpybos skyrius; įvairių įstaigų (socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos priežiūros ir kt.) socialiniai darbuotojai – įstaigos paslaugų gavėjams
Konsultavimas	asmeniui (šeimai), iškilus probleminei situacijai ir esant asmens motyvacijai ieškoti problemos sprendimo būdų	pagal poreikį	nemokamai teikia: Socialinės rūpybos skyrius; įvairių įstaigų (socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos priežiūros ir kt.) socialiniai darbuotojai – įstaigos paslaugų gavėjams
Tarpininkavimas ir atstovavimas	asmeniui (šeimai), sprendžiant įvairias asmens (šeimoms) socialines problemas	pagal poreikį	nemokamai teikia: įvairių įstaigų (socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos priežiūros ir kt.) socialiniai darbuotojai – įstaigos paslaugų gavėjams
Aprūpinimas	asmeniui, gaunančiam	pagal nustatytą	finansinis normatyvas nustatytas

būtiniausiais drabužiais ir avalyne	socialinės globos paslaugas institucijoje	poreikį ir nustatytą tvarką	teisės aktais; teikia socialinių paslaugų įstaigos
Specialiojo transporto paslaugos teikimas	asmeniui (šeimai), kuris dėl negalios, ligos ar senatvės turi judėjimo problemų ir dėl to negali naudotis visuomeniniu ar individualiu transportu vykti į socialinių paslaugų, švietimo, gydymo, reabilitacijos įstaigas, techninės pagalbos neįgaliesiems centrus ir kitos būtinos pagalbos atvejais	pagal nustatytą poreikį	1 km – 0,60 Lt; teikia Palangos miesto socialinių paslaugų tarnyba
Aprūpinimas techninės pagalbos priemonėmis	asmeniui, kuriam nustatyti specialieji poreikiai nuolat ar laikinai naudoti techninės pagalbos priemonės	pagal nustatytą poreikį	nemokamai teikia Palangos miesto socialinių paslaugų tarnyba
Socialinė priežiūra socialinės rizikos šeimoms	asmeniui (šeimai), įrašytai į socialinės rizikos šeimų, turinčių vaikų, sąrašą	asmens gyvenamoje vietoje ne rečiau kaip 2 kartus per mėnesį	nemokamai teikia Palangos miesto socialinių paslaugų tarnyba

Svarbu paminėti, jog Palangos miesto socialinių paslaugų centro teikiama pagalbos į namus paslauga yra mokama (žr. 5 lentelė).

5 lentelė. Socialinės priežiūros paslaugų teikimo sąlygos

Paslaugos pavadinimas	Paslaugos teikimo sąlygos	Teikimo trukmė/dažnumas	Paslaugos kaina, teikėjas
1	2	3	4
Pagalba į namus	suaugusiam asmeniui su negalia ir jo šeimai, senyvo amžiaus asmeniui ir jo šeimai, vaikui su negalia ir jo šeimai, kitiems asmenims ir šeimoms (laikinais dėl ligos ar kitų priežasčių savarankiškumo netekusiems asmenims)	pagal nustatytą poreikį iki 10 val. per savaitę	minimalus valandinis atlygis už pagalbos į namus teiktą 1 valandą; teikėjas Palangos miesto socialinių paslaugų centras
Socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas	asmeniui, neįgijusiam ar praradusiam socialinius įgūdžius: socialinės rizikos vaikui ir jo šeimai, vaikui su negalia ir jo šeimai, suaugusiam asmeniui su negalia ir jo šeimai, senyvo amžiaus asmeniui ir jo šeimai, socialinės rizikos	pagal nustatytą poreikį	nemokamai teikia: Palangos miesto globos namai ir Palangos miesto socialinių paslaugų centras – įstaigos paslaugų gavėjams; nevyriausybinių organizacijų vykdančios socialinės reabilitacijos paslaugų neįgaliesiems bendruomenėje projektus – projektų veiklose dalyvaujantiems asmenims

	suaugusiam asmeniui ir jo šeimai, socialinės rizikos šeimai, kitiems asmenims ir šeimoms		
--	--	--	--

Lentelėje (žr. 6 lentelė) pateiktos socialinės globos paslaugų teikimo sąlygos bei paslaugų kainos. Atkreiptinas dėmesys, kad nemokamos trumpalaikės socialinės globos paslaugos teikiamos vaikui, laikinai likusiam be tėvų globos bei socialinės rizikos vaikui lopšelio-darželio „Ažuoliukas“ Vaikų globos skyriuje.

6 lentelė. Socialinės globos paslaugų teikimo sąlygos

Paslaugos pavadinimas	Paslaugos teikimo sąlygos	Teikimo trukmė/dažnumas	Paslaugos kaina (Lt), teikėjas
1	2	3	4
Dienos socialinė globa	asmeniui, kuriam nustatytas dienos socialinės globos poreikis – vaikui su negalia, suaugusiam asmeniui su negalia, senyvo amžiaus asmeniui	nuo 3 val. per dieną, iki 5 dienų per savaitę institucijoje	1912,00 Lt per mėn., kai paslauga teikiama visą įstaigos darbo valandų per dieną skaičių arba už vieną dieną 22,98 Lt (bendroji socialinės globos lėšų dalis) + 8,44 Lt už vieną valandą (kintamoji socialinės globos lėšų dalis), kai paslauga teikiama trumpesnę negu nustatytą įstaigos darbo valandų skaičių per dieną; teikėjas Palangos miesto socialinių paslaugų tarnyba
Trumpalaikė socialinė globa	asmeniui, kuriam nustatytas trumpalaikės socialinės globos poreikis: vaikui, laikinai likusiam be tėvų globos	iki vaikai pasibaigs laikinoji globa, bet ne ilgiau nei 12 mėn.	nemokamai teikia lopšelio-darželio „Ažuoliukas“ Vaikų globos skyrius
	socialinės rizikos vaikui	iki vaikas bus grąžintas į šeimą, bet ne ilgiau nei 6 mėn.	nemokamai teikia lopšelio-darželio „Ažuoliukas“ Vaikų globos skyrius
	vaikui su negalia	ne mažiau kaip 12 val. per parą iki 6 mėn. per metus arba iki 5 parų per savaitę neterminuotai	Lopšelio-darželio „Ažuoliukas“ Vaikų globos skyriuje: 2310,0 Lt per mėn., kai paslauga teikiama ne mažiau kaip 12 val. per parą arba už vieną dieną 25,04 Lt (bendroji socialinės globos lėšų dalis) + 2,12 Lt už vieną valandą (kintamoji socialinės globos lėšų dalis), kai paslauga teikiama trumpiau kaip 12 val. per parą; kitose globos įstaigose – paslaugos pirkimo kaina

	suaugusiam asmeniui su negalia, senyvo amžiaus asmeniui	ne mažiau kaip 12 val. per parą iki 6 mėn. per metus arba iki 5 parų per savaitę neterminuotai	Palangos globos namuose: 2055,0 Lt per mėn., kai paslauga teikiama ne mažiau kaip 12 val. per parą arba 27,69 Lt už vieną dieną (bendroji socialinės globos lėšų dalis) + 1,65 Lt už vieną valandą (kintamoji socialinės globos lėšų dalis), kai paslauga teikiama trumpiau kaip 12 val. per parą
Ilgalaikė socialinė globa	asmeniui, kuriam nustatytas ilgalaikės socialinės globos poreikis: be tėvų globos likusiam vaikui, kuriam nustatyta nuolatinė globa, vaikui su negalia	neterminuotai	2310,0 Lt per mėn. vienam asmeniui lopšelyje-darželyje „Ažuoliukas“; kitose globos įstaigose – paslaugos pirkimo kaina
	suaugusiam asmeniui su negalia, senyvo amžiaus asmeniui	neterminuotai	2055,0 Lt per mėn. vienam asmeniui Palangos miesto globos namuose; kitose globos įstaigose – paslaugos pirkimo kaina

Apžvelgus socialinių globos paslaugų teikimą, jų teikimo sąlygas bei kainas, galima teigti, kad tokio pobūdžio socialinės paslaugos yra prieinamos ne visiems, paslaugos – išties brangios.

3.4. Socialinių paslaugų finansavimo šaltiniai

Socialinių paslaugų skyrimą, mokėjimo už teikiamas socialines paslaugas dydį, tvarką ir principus reglamentuoja Lietuvos Respublikos teisės aktai, savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos sprendimai. Pagrindinis socialinių paslaugų teikimo savivaldybėje finansavimo šaltinis – savivaldybės ir valstybės lėšos bei parama iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų (žr. 7 lentelė). Nevyriausybines organizacijas savo veiklą vykdo naudodamos ir kitus finansavimo šaltinius – organizacijos narių mokestį, iki 2 procentų gyventojų pajamų mokesčio paramai, savanorių darbą, rėmėjų lėšas.

7 lentelė. Socialinių paslaugų finansavimo šaltiniai

Eil. Nr.	Socialinių paslaugų finansavimo šaltiniai	Pagal faktines išlaidas praėję metai tūkst. Lt/ eurai	Pagal planines išlaidas	
			einamieji metai eurai	ateinantys metai eurai
1	2	3	4	5
1.	Savivaldybės biudžeto išlaidos socialinėms paslaugoms	1073,5/310907	315204	339175
1.1.	palyginti su bendru savivaldybės	1,6	1,6	

	biudžetu, procentai			
2.	LR valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos	774,8/224398	236399	236399
	iš jų:			
2.1.	socialinės rizikos šeimų socialinei priežiūrai organizuoti	56,3/16306	18049	18049
2.2.	asmenų su sunkia negalia socialinei globai organizuoti	540,8/156627	164180	165000
2.3.	vaikų globos (rūpybos) išmokoms	177,7/51466	54170	54170
3.	ES struktūrinių fondų lėšos	839,8/243223	537303	
4.	Asmenų mokėjimai už socialines paslaugas	402,4/116543	127019	127019
5.	Kitos lėšos	3,7/1072	0	0
	Iš viso	3094,2/896142	1215925	702593

Šaltinis: Palangos savivaldybės 2015 metų socialinių paslaugų planas

2015 metų planinis savivaldybės biudžeto išlaidų poreikis socialinėms paslaugoms lyginant su 2014 metų faktinėmis išlaidomis didėja 1,4 procento. Savivaldybės biudžeto lėšų didėjimą socialinėms paslaugoms įtakoja padidėjęs ilgalaikės socialinės globos gavėjų skaičius savivaldybei nepavaldžiose globos įstaigose ir socialinių paslaugų plėtra Palangos miesto socialinių paslaugų centre. 2015 metus lyginant su 2014 metais 10,7 procento didėja valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos socialinės rizikos šeimų socialinei globai organizuoti. 2015 metams 4,8 procento skirta daugiau valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos lėšų asmenų su sunkia negalia socialinei globai organizuoti.

8 lentelė. Socialinių paslaugų finansavimo iš savivaldybės biudžeto būdai

Eil. Nr.	Finansavimo būdai	Lėšos	
		praėję 2014 metai (tūkst. Lt/Eur)	einamieji 2015 metai (eurais)
1.	Socialinių paslaugų pirkimas	12,5/3620	3620
2.	Tiesioginis socialinių paslaugų įstaigų finansavimas	1112,2/322115	307244
	iš jo:		
2.1.	savivaldybės pavaldumo įstaigoms	1006,4/291474	265249
2.2.	apskričių viršinininkų įstaigoms (regioninių socialinių paslaugų įstaigoms) pagal lėšų kompensavimo sutartis	95,4/27630	41840
2.3.	Privačioms įstaigoms pagal lėšų kompensavimo sutartis	10,4/3012	155
2.4.	nevyriausybinė organizacijų įstaigoms pagal lėšų kompensavimo sutartis	–	–
3.	Savivaldybės biudžeto lėšos, skirtos nevyriausybinėms organizacijoms	15,0/4344	4340
4.	Finansavimas vykdant socialinių paslaugų programas	–	–
	Iš viso	1139,7/330080	315208

Socialiniam darbui tik pradėjus kurtis Lietuvoje, jo ėmėsi pačių įvairiausių specialybių atstovai, taip pat – jokio išsilavinimo neturintys asmenys. Todėl socialinis darbas buvo plėtojamas ne tik kuriant socialinių paslaugų įstaigas, leidžiant teisės aktus, bet ir rūpinantis socialinių darbuotojų profesiniu rengimu ir kvalifikacijos kėlimu. „Suvokdami akademinio išsilavinimo svarbą socialinio darbo praktikams, organizavome studijas lanksčiai taikydami prie dirbančių studentų, siūlydami jiems neakivaizdines, profesines mokymosi formas, tačiau ne visi pasinaudojo šia galimybe,“ – prisimena profesorius Albinas Bagdonas, Vilniaus universiteto Socialinio darbo katedros įkūrėjas. Demokratinėje visuomenėje socialinio darbuotojo tikslas yra ne šalinti tai, kas neatitinka standartų, bet, priešingai, puoselėti įvairovę, skatinti žmones būti savitus, nebijoti savo unikalumo ir mokyti panaudoti jį ne tik savo, bet ir visuomenės gerovei. Neatsitiktinai užsienio socialinio darbo profesionalai vis dažniau pasitelkia buvusius klientus kaip neįkainojamą paramą padedant panašius gyvenimo sunkumus išgyvenantiems žmonėms spręsti jų gyvenimą skurdinančias problemas.

Iš žemiau lentelėje pateiktų duomenų (žr. 9 lentelė) galima spręsti, jog socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų skaičius, lyginant su teikiamų socialinių paslaugų apimtimis, yra išties mažas. Palangos savivaldybės socialinių paslaugų planuose akcentuojamas lėšų poreikis, reikalingas žmogiškųjų išteklių plėtrai. Pavyzdžiui, Palangos miesto savivaldybės socialinių paslaugų įstaigų pateiktais duomenimis, 2012 metais darbuotojų kvalifikacijai planuojama skirti 3,2 tūkstančius litų, o 2015 metų darbuotojų kvalifikacijai planuojama skirti 1063 eurus.

9 lentelė. Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų skaičius savivaldybėje 2014 metais

Eil. Nr.	Įstaigos	Socialinių darbuotojų skaičius		Socialinių darbuotojų padėjėjų skaičius
		iš viso	iš jų finansuojamų iš valstybės biudžeto	
1.	Savivaldybės socialinių paslaugų įstaigose:			
1.1.	biudžetinėse	10,5	6	10
1.2.	viešosiose			
2.	Savivaldybės administracijoje			
	Iš viso:	10,5	6	10

Šaltinis: Palangos savivaldybės 2015 metų socialinių paslaugų planas

Svarbu akcentuoti, 2015 metų socialinių paslaugų plane, vykdant socialinių paslaugų plėtrą, numatoma tobulinti socialinių darbuotojų, jų padėjėjų ir kitų darbuotojų kvalifikaciją. Galima teigti, kad didelę įtaką teikiamų socialinių paslaugų vertinimui ir kokybei turi paslaugą teikiantis darbuotojas. Anot Laimutės Žalimienės (2003), socialinio darbuotojo pastangas ir gerą darbo kokybę lemia vidinės

priežastys: specialybės pasirinkimo priežastys, asmeninės savybės, motyvacija dirbti šitą darbą, požiūris į klientą, ir išorinės priežastys: socialines paslaugas teikiančios įstaigos pagalba darbuotojui.

3.5. Gyventojų socialinių paslaugų poreikius sąlygojantys veiksniai

Socialiniai veiksniai turi reikšmingos įtakos socialinių paslaugų sričiai. Kadangi socialinės paslaugos yra teikiamos specifinėms socialinėms grupėms, šių grupių dydžio pokyčiai tiesiogiai veikia socialinių paslaugų paklausą. Didelę reikšmę socialinių paslaugų sričiai turi gyventojų amžiaus struktūros pokyčiai, žemiau skurdo ribos gyvenančių asmenų skaičius, neįgalių asmenų skaičius, situacija darbo rinkoje, probleminių šeimų skaičius.

Remiantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis, nuo 2010 metų tiek Lietuvoje, tiek Palangos miesto savivaldybėje gyventojų skaičius mažėjo. 2014 metais Palangos miesto gyventojai sudarė 0,5 procento šalies gyventojų. Žemiau lentelėje (žr. 10 lentelė) pateikiami gyventojų skaičiaus pokyčiai pastaraisiais metais Lietuvoje ir Palangos savivaldybėje:

10 lentelė. Gyventojų skaičiaus pokyčiai Lietuvoje ir Palangos savivaldybėje 2008-2014 metais (sudaryta darbo autoriaus, remiantis LR statistikos departamento duomenimis)

	2010	2011	2012	2013	2014
Lietuvoje	3 329 039	3 052 588	3 003 641	2 971 905	2 943 472
Palangos miesto savivaldybėje	17 645	15 771	15 512	15 353	15 358

Žemiau lentelėje (žr. 11 lentelė) pateikti duomenys apie Lietuvos ir Palangos miesto gyventojų skaičiaus pokytį, segmentuojant gyventojus į grupes. Remiantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento pateiktas duomenimis, nuo 2010 metų iki 2014 metų pensinio amžiaus gyventojų skaičius Palangos miesto savivaldybėje išaugo 3,7 procento (nuo 22,2 procento iki 25,9 procento). Darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus dinamika 2010-2014 metais – 2,5 procento. Paminėtina, kad 2011 metais darbingo amžiaus asmenys sudarė 63,5 procento visų Palangos miesto gyventojų skaičiaus. Įvertinus pateiktus duomenis lentelėje, galima teigti, kad gimstamumas sumažėjo. 2010 metais vaikai sudarė 20,6 procentus visų gyventojų skaičiaus, 2014 metais – 14,3 procento visų Palangos miesto savivaldybės gyventojų.

11 lentelė. Lietuvoje ir Palangos mieste gyvenančių darbingo ir pensinio amžiaus gyventojų skaičiaus pokytis

	2010	2011	2012	2013	2014
Lietuvos Respublika Iš viso:	3 329 039	3 052 588	3 003 641	2 971 905	2 943 472
Gyventojai (0–15 metų amžiaus)	539 452	492 205	479 899	470 813	463 251
Darbingo amžiaus gyventojai	2 141 021	1 890 397	1 850 732	1 833 990	1 820 517
Pensinio amžiaus gyventojai	648 566	669 986	673 010	667 102	659 704
Palangos miesto savivaldybė Iš viso:	17 645	15 771	15 512	15 353	15 358
Gyventojai (0–15 metų amžiaus)	2 582	2 356	2 285	2 216	2 191
Darbingo amžiaus gyventojai	11 382	9 577	9 289	9 166	9 176
Pensinio amžiaus gyventojai	3 681	3 838	3 938	3 971	3 991

(Šaltinis: LR statistikos departamentas)

Lentelėje (žr. 12 lentelė) pateikti duomenys apie Palangos miesto gyventojų skaičių ir sudėtį 2014 metais. Pastaraisiais metais gyventojų skaičius mažėja, tačiau vaikų su negalia, socialinės rizikos vaikų bei pensinio amžiaus gyventojų daugėja. Iš to galima spręsti, kad ir socialinių paslaugų poreikis tik didės.

12 lentelė. Palangos miesto gyventojų sudėtis 2010-2014 metais

Rodiklis	Gyventojų (šeimų) skaičius				
	2010	2011	2012	2013	2014
Gyventojų skaičius iš jų:					
pensinio amžiaus gyventojai	17 645	17 234	15 538	15 353	15 358
vaikai (0-15 metų amžiaus)	3 922	3780	3 938	3 971	3 991
vaikai su negalia	3 632	2 503	2 311	2 216	2 191
socialinės rizikos vaikai	57	49	47	48	57
Socialinės rizikos šeimos	Nėra duomenų	Nėra duomenų	Nėra duomenų	34	22
	27	24	23	23	26

(Šaltinis: LR statistikos departamentas, Palangos m. Savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrius)

Nedarbo lygis

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, bedarbių skaičiaus dinamikai Palangos mieste būdingas sezoniškumas, didžiausias bedarbių skaičius fiksuojamas žiemos mėnesiais, žemiausias – vasarą. 2009 metais bedarbių skaičius Palangos mieste žymiai išaugo, galima teigti, kad tai pasaulinės ekonominės krizės padarinys. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, nuo 2011 metų bedarbių skaičius mažėja, 2014 metais Palangos savivaldybėje buvo įregistruoti 1042 bedarbiai.

13 lentelė. Palangos mieste registruotų bedarbių pokytis 2008-2014 metais

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gyventojų skaičius Palangos miesto savivaldybėje	17 620	17 574	17 645	17 234	15 538	15 353	15 358
Bedarbiai Palangos miesto savivaldybėje, (tūkstančiai)	0,3	1,0	1,7	1,2	1,0	0,9	0,8

Šaltinis: LR statistikos departamentas

Migracija

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2013-2014 metais į Palangos miesto savivaldybę, skirtingai negu kitose savivaldybėse, atvyko daugiau gyventojų negu išvyko.

Lentelėje pateikiami duomenys apie gyventojų tarptautinę ir vidinę migraciją 2008–2014 metais.

8 lentelė. Tarptautinė ir vidinė gyventojų migracija Palangoje 2008–2014 metais

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Atvyko	537	513	471	512	607	690	795
Išvyko	527	426	860	722	696	609	677
Migracijos saldo	10	87	-389	-210	-89	81	118

Šaltinis: LR statistikos departamentas

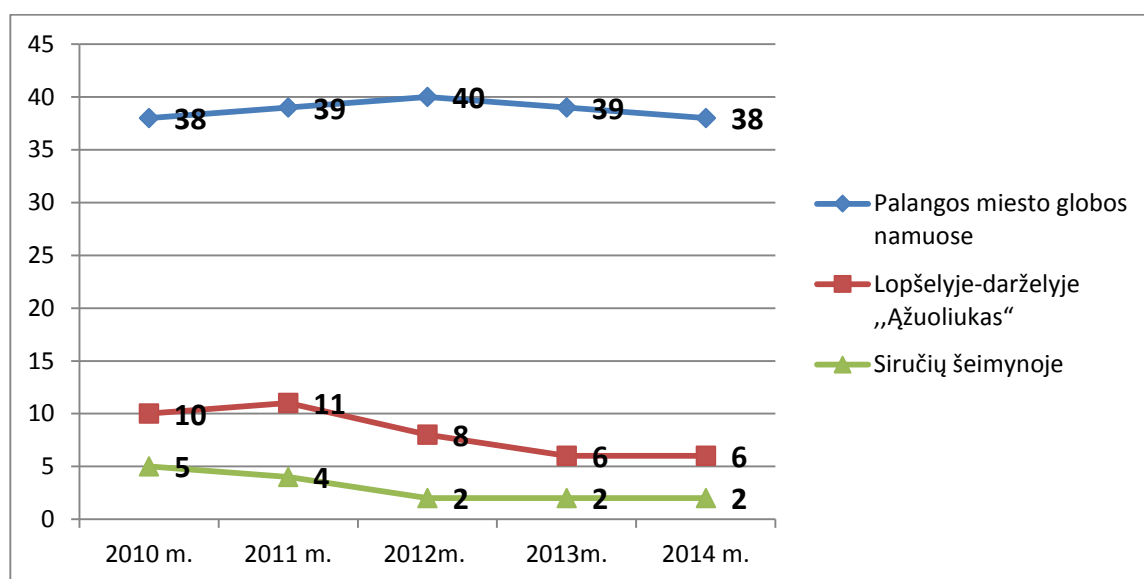
3.6. Palangos savivaldybėje teikiamų socialinių paslaugų analizė

Siekiant atskleisti socialinių paslaugų įgyvendinimą savivaldybėje išanalizuota Palangos miesto savivaldybės socialinių paslaugų teikimas 2010-2014 metais. Ši analizė atlikta remiantis Palangos miesto savivaldybės 2010-2014 metų socialinių paslaugų planais, Palangos miesto socialinių paslaugų centro vadovo ataskaitomis, Lietuvos Respublikos statistikos departamento statistiniais duomenimis.

Žemiau paveiksle (žr. 3 pav.) pateikta ilgalaikės socialinės globos paslaugų gavėjų kitimas 2010-2014 metais. Palangos miesto globos namuose ilgalaikės socialinės globos paslaugos teikiamos suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims, kuriems nustatytas socialinės globos poreikis. Palangos miesto globos namų duomenimis, 2010-2014 metais įstaigos paslaugų gavėjų skaičius svyravo nuo 38 iki 40 gavėjų. Šiuo laikotarpiu Socialinės rūpybos skyrius gavo daugiau nei 50 gyventojų prašymų dėl ilgalaikės socialinės globos paslaugų skyrimo Palangos miesto globos namuose. Tačiau vadovaujantis Palangos miesto savivaldybės tarybos sprendimu (Nr. T2-308),

Palangos miesto globos namų modernizavimo laikotarpiu nauji paslaugų gavėjai į šiuos globos namus nesiunčiami.

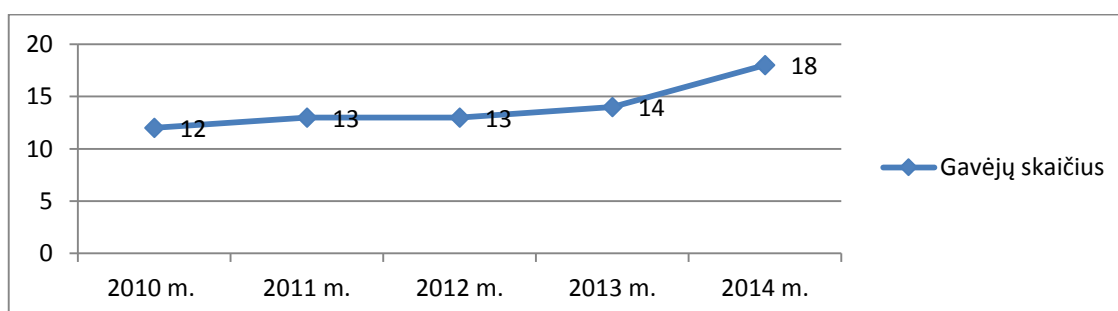
Lopšelio-darželio „Ažuoliukas“ Vaikų socialinės globos skyriuje ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos paslaugos teikiamos vaikams, netekusiems tėvų globos, ir socialinės rizikos šeimų vaikams. Palangos lopšelio-darželio „Ažuoliukas“ duomenimis, 2010-2011 metais vidutinis metinis įstaigos paslaugų gavėjų skaičius – 10, 2013-2014 metais vidutinis metinis įstaigos paslaugų gavėjų skaičius – 6. Vaikams, netekusiems tėvų globos, ilgalaikė socialinė globa teikiama ir privačioje įstaigoje – Siručių šeimynoje. 2010 metais Siručių šeimyna globojo 5, pastaraisiais metais ilgalaikė socialinė globa teikiama 2 vaikams. Paminėtina, jog šeimyna gali būti reorganizuojama savivaldybės sprendimu, jei globoja mažiau kaip šešis vaikus, ir jeigu ji nepapildoma naujais globojamais vaikais. Esant tokiai situacijai, tikėtina, kad šeimyna bus reorganizuojama į šeimą, globojančią vaikus.



3 pav. Ilgalaikės socialinės globos paslaugų gavėjų kitimas 2010-2014 metais

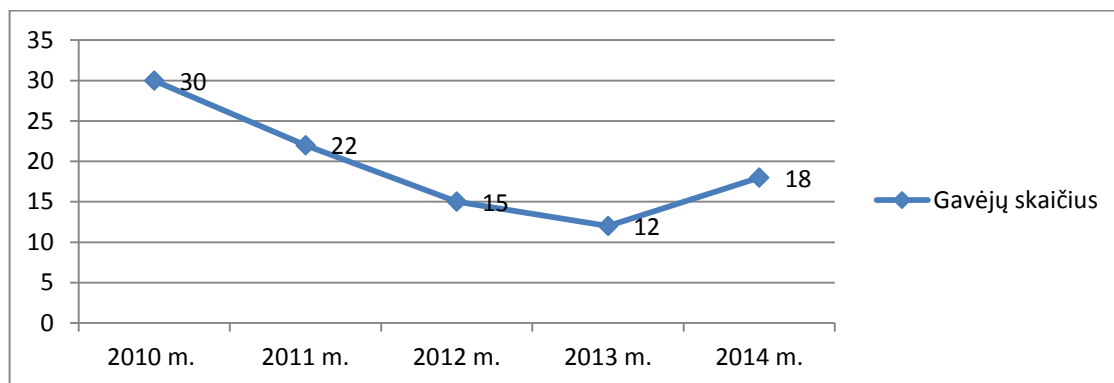
Palangos miesto socialinių paslaugų centras savivaldybės gyventojams teikia bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas. Žemiau pateiktame paveiksle (žr. 4 pav.) pateiktas specialiojo transporto paslaugų teikimas 2010-2014 metais.

Kaip matoma iš pateiktos diagramos, specialiojo transporto paslaugos poreikis Palangos mieste vis didėja, 2014 metais šios paslaugos gavėjų skaičius – 18.



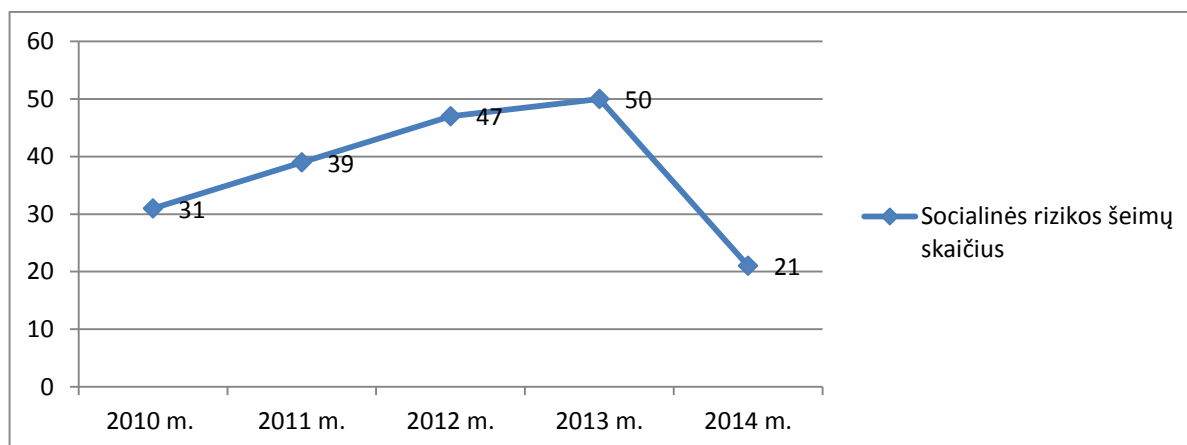
4 pav. Specialiojo transporto paslaugų teikimas 2010-2014 metais

Žemiau pateiktoje diagramoje (žr. 5 pav.) matomas Pagalbos į namus paslaugos gavėjų skaičiaus kitimas 2010-2014 metais. Nuo 2010 metų šios paslaugos gavėjų mažėjo, gavėjų skaičius buvo sumažėjęs daugiau nei 50 procentų. 2014 metais pagalba į namus buvo teikiama 18 asmenų.



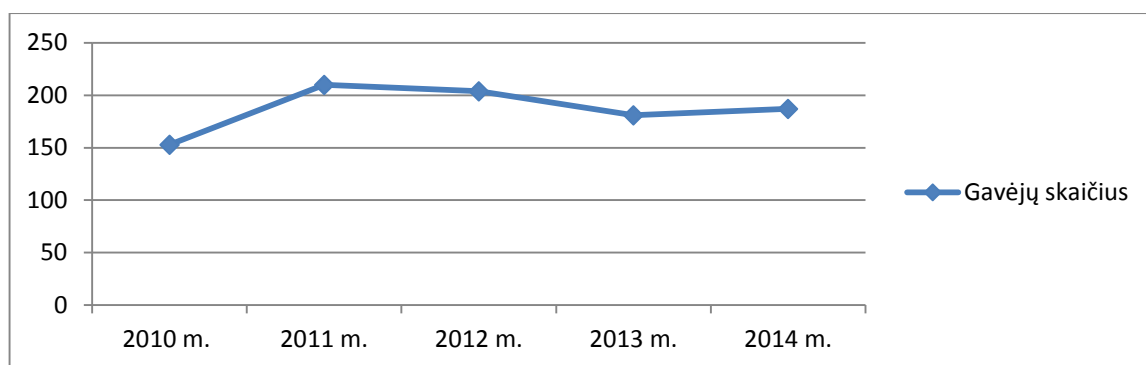
5 pav. Pagalbos į namus teikimas 2010-2014 metai

Šeštame paveiksle (žr. 6 pav.) pateikta socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugos teikimas, svarbu akcentuoti, jog nuo 2013 metų socialinės rizikos šeimų, kurios gaudavo šią paslaugą ženkliai sumažėjo.



6 pav. Socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugos teikimas 2010-2014 metais

Vertinant paslaugų reikšmingumą pagal gavėjų skaičių, svarbu akcentuoti informavimo, konsultavimo, aprūpinimo techninėmis pagalbos priemonėmis paslaugą. Nuo 2010 metų šios paslaugos gavėjų skaičius nebuvo nukritęs žemiau 150 gavėjų (žr. 7 pav.), o pastaraisiais metais gavėjų skaičius išlieka stabilus.



7 pav. Informavimo, konsultavimo, aprūpinimo techninėmis pagalbos priemonėmis

Palyginus Palangos miesto savivaldybės socialinių paslaugų teikimo galimybes su socialinių paslaugų išvystymo normatyvais Lietuvoje, dienos socialinės globos poreikis tenkinamas pakankamai, išskyrus ilgalaikės socialinės globos poreikį asmenims su proto negalia, kuriems paslaugas teikia kito pavaldumo specializuoti socialinės globos namai, ir ilgalaikės socialinės globos suaugusiems asmenims su negalia ar senyvo amžiaus asmenims, nes Palangos miesto globos namų rekonstrukcijos metu nauji paslaugų gavėjai šioje įstaigoje neapgyvendinami.

Palangos savivaldybės socialines paslaugas teikiančių organizacijų 2014 metų veiklų ataskaitų duomenys rodo, kad Palangos miesto savivaldybėje dėl nepakankamai išvystytos socialinių paslaugų infrastruktūros 2014 metais neteiktos trumpalaikės socialinės globos paslaugos socialinės rizikos suaugusiems asmenims, laikino apnakvindinimo, asmeninės higienos ir priežiūros paslaugos, intensyvios krizių įveikimo pagalbos paslaugos (žr. 15 lentelė).

9 lentelė. Savivaldybės galimybių teikti socialines paslaugas ir paslaugų poreikio įvertinimas 2014 metais

Eil. Nr.	Socialinių paslaugų rūšys pagal žmonių socialines grupes-5	Asmenų (šeimų) skaičius, kuriems socialinių paslaugų poreikis 2014 metais		1000 gyventojų tenka vietų	iš jų finansuoja savivaldybė
		įvertintas	nepatenkintas		
1	2	3	4	5	6
1.	Ilgalaikė socialinė globa	74	16	3,5	3,5
2.	Trumpalaikė socialinė globa	7		3,5	3,5
3.	Dienos socialinė globa institucijoje			0,7	0,7
4.	Dienos socialinė globa namuose				
5.	Apgyvendinimas				

	savarankiško gyvenimo namuose				
6.	Pagalba į namus	7		1,2	1,2
7.	Socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas institucijoje				
8.	Socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas asmens (šeimos) namuose	8		4,5	4,5
9.	Laikinas apnakvindinimas				
10.	Kitos socialinės priežiūros paslaugos				
11.	Bendrosios socialinės paslaugos	189	2	12,3	12,3

Šaltinis: Palangos savivaldybės 2015 metų socialinių paslaugų planas

Apibendrinant, galima teigti, kad šiuo metu Palangos miesto savivaldybėje teikiamų socialinių paslaugų rūšių skaičius dar yra per mažas ir neatitinka gyventojų socialinių paslaugų poreikio, tačiau, atsižvelgiant į savivaldybės biudžeto finansines galimybes, kiekvienais metais jų skaičius didinamas. Pažymėtina, jog 2010-2014 metų Palangos miesto savivaldybės paslaugų planuose numatyti ir apibrėžti šie socialinių paslaugų teikimo ir plėtros tikslai:

- užtikrinti socialinių paslaugų prieinamumą ir kokybę;
- plėsti ir modernizuoti socialinių paslaugų įstaigų infrastruktūrą.

Tikslinga išskirti prioritetingas socialinių paslaugų rūšis, kurių teikimą, atsižvelgiant į savivaldybės finansinius išteklius, reikia plėtoti. Tai: intensyvios krizių įveikimo pagalba, laikino apnakvindinimo, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo institucijoje, asmeninės higienos ir priežiūros, dienos socialinės globos asmens namuose.

IŠVADOS

1. Išnagrinėjus socialinių paslaugų teikimo teorinius aspektus, buvo išspręstas pirmasis iškeltas uždavinys, leidžiantis teigti, kad:
 - terminas socialinė paslauga vartojamas, kai siekiama apibrėžti šiuolaikinės valstybės pagalbą žmogui. Socialinių paslaugų samprata atsiskleidžia įvairaus tipo dokumentuose, reglamentuojančiuose šias paslaugas: Socialinės paramos koncepcijoje, Socialinių paslaugų įstatyme, Socialinių paslaugų kataloge. Atlikta mokslinės literatūros analizė leidžia tvirtinti, kad tiek moksliniuose šaltiniuose, tiek įstatymuose socialinė paslauga yra viena iš pagalbos priemonių, siekiant asmenims grąžinti gebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę, tai viena iš socialinės paramos formų, skatinanti asmenį gyventi visavertį gyvenimą.
 - Socialinės paslaugos skirstomos į bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas. Svarbu akcentuoti, kad bendrųjų ir specialiųjų socialinių paslaugų grupės skiriasi tuo, jog bendrosios paslaugos yra skirtos asmeniui gyventi savarankiškai savo namuose, o specialiosios teikiamos nestacionariose ir stacionariose globos įstaigose.
 - Pagrindinis socialinių paslaugų tikslas – patenkinti asmens gyvybinius poreikius ir sudaryti žmogaus orumą nežeminančias gyvenimo sąlygas, kai žmogus nepajėgia to padaryti ir galiausiai, grąžinti asmens gebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę.
 - Lietuvos ir užsienio mokslininkai, tiriantys socialinių paslaugų teikimą ir paslaugų poreikį, teigia, kad teikiant socialines paslaugas svarbu taikyti ir įgyvendinti šiuos principus: bendradarbiavimo, dalyvavimo, kompleksiško, prieinamo, socialinio teisingumo, tinkamumo, veiksmingumo ir visapusiškumo.
2. Atlikus teisės aktų, reglamentuojančių socialinių paslaugų teikimą savivaldos lygmeniu, analizę, buvo išspręstas antrasis uždavinys, kuris leidžia teigti, kad:
 - esminės teisės normos, reglamentuojančios socialinių paslaugų teikimą, įtvirtintos Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatyme. Socialinių paslaugų įstatymas apibrėžia: socialinių paslaugų sampratą, tikslus ir rūšis, reglamentuoja socialinių paslaugų valdymą, skyrimą ir teikimą, socialinės globos įstaigų licencijavimą, finansavimą, mokėjimą už socialines paslaugas bei ginčų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, nagrinėjimą.
 - Savivaldybės vaidmuo socialinių paslaugų teikime yra labai svarbus. Rengiant ir įgyvendinant socialines programas savivaldybių lygmenyje tinkamai reaguojama į susidariusią socialinę regiono situaciją, tiksliai įvertinami žmonių socialiniai poreikiai,

planuojamos paslaugos, pritaikomos naujovės ir pažangi vietinė bei užsienio šalių patirtis šioje srityje. Tokiu būdu tinkamai atstovaujami bendruomenės narių interesai, patenkinami jų individualūs poreikiai, plėtojama socialinių paslaugų infrastruktūra.

- Savivaldybė organizuoja socialinių paslaugų teikimą asmenims ir šeimoms, organizuoja asmens socialinių paslaugų poreikio nustatymą, pagal nustatytą asmens socialinių paslaugų poreikį skiria socialines paslaugas asmeniui, vertina asmens finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas ir nustato asmens mokėjimo už socialines paslaugas dydį. Socialinių paslaugų įstatymo ir viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka savivaldybė perka socialines paslaugas savo teritorijos gyventojams.
 - Pagrindinės socialinių paslaugų teikimo problemos: savivaldybių socialiniai darbuotojai netinkamai nustato asmens poreikį socialinėms paslaugoms: sprendimas skirti asmeniui konkrečią socialinę paslaugą priklauso nuo socialinio darbuotojo subjektyvaus vertinimo ir savivaldybėje esančios paslaugų infrastruktūros; nustatomi ne visi senyvo amžiaus asmenys, trūksta informacijos apie savivaldybėse teikiamas socialines paslaugas, netinkamai įvertinamos asmens finansinės galimybės mokėti už ilgalaikės socialinės globos paslaugas.
3. Išanalizavus Palangos miesto socialinių paslaugų sektoriaus būklę, buvo išspėstas trečiasis uždavinys, leidžiantis teigti, kad:
- Palangos mieste socialinių paslaugų teikėjai yra: Socialinės rūpybos skyrius, Socialinių paslaugų centras, Siručių šeimyna, Palangos miesto globos namai ir lopšelio – darželio „Ažuoliukas“ Vaikų socialinės globos skyrius. Svarbu paminėti, kad Palangos miesto globos namai ir „Ažuoliukas“ teikia stacionarias paslaugas.
 - Palangos miesto savivaldybėje socialinės paslaugos yra teikiamos šių socialinių grupių asmenims: suaugusiems asmenims su negalia; senyvo amžiaus asmenims ir jų šeimoms; be tėvų globos likusiems vaikams; socialinės rizikos šeimoms bei socialinės rizikos vaikams.
 - Lyginant Palangos miesto savivaldybės socialinių paslaugų teikimo galimybes su socialinių paslaugų išvystymo normatyvais Lietuvoje, ilgalaikės ir dienos socialinės globos poreikis tenkinamas tik pakankamai. Palangos miesto savivaldybėje dėl nepakankamai išvystytos socialinių paslaugų infrastruktūros neteiktos trumpalaikės socialinės globos paslaugos socialinės rizikos suaugusiems asmenims, laikino apnakvindinimo, asmeninės higienos ir priežiūros paslaugos, intensyvios krizių įveikimo pagalbos paslaugos.

LITERATŪRA

1. Almond G., Powell G., Mundt R. (1996). *Comparative Politics: A Theoretical Framework*. - New York, Harper Collins College Publishers.
2. Andrašiūnienė, M. (2007). Socialinio darbo terminų žodynėlis. Vilnius.
3. Bagdonienė L., Hopenienė R. (2004). *Paslaugų marketingas ir vadyba*. Kaunas.
4. Castles F. (1989). *The Comparative History of Public Policy*. – Cambridge: Polity Press.
5. Denhardt R. (2001). *Viešųjų organizacijų teorijos*. – Vilnius: Algarvė.
6. Dromantienė L. (2003) *Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą*//Socialinis darbas. Nr.2(4).
7. Dumbliauskas V. (2000). *Valstybė, rinka ir viešoji politika* // Politologija.
8. Dunleavy P., O’Leary B. (1999). *Valstybės teorijos*. – Vilnius: Eugrimas.
9. Europos Sąjungos statistikos tarnyba. [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/statistics-illustrated>>.
10. Guogis, A., Gudelis, D. (2005). *Socialinių paslaugų sektoriaus plėtros galimybės Lietuvoje*. Viešoji politika ir administravimas.
11. Guogis, A.; Bernotas, D.; Ūselis, D. (2000). *Lietuvos politinių partijų samprata apie socialinę apsaugą*. Vilnius: Eugrimas.
12. Ham C., Hill M. (1993). *The Policy Process in the Modern Capitalist State*. – Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
13. Heidenheimer A., Hecllo H., Adams C. (1990). *Comparative Public Policy: The Politics of Social Choice in America, Europe, and Japan*. – New York: St. Martin’s Press.
14. Išoraitė, M. (2007). *Socialinių paslaugų administravimas*. Vilnius: UAB „Saulelė“.
15. James A. F. Stoner, R. Edward Freeman, Daniel R. Gilbert Jr. (1999) *Vadyba*. – Kaunas: Poligrafija ir informatika.
16. Kalesnykas R. (2000) *Policijos ir kitų socialinių institucijų, teikiančių socialines paslaugas bendradarbiavimas*. Vilnius.
17. Kardelis K., (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: technologija.
18. Kučinskas V. (2005) *Socialinių projektų rengimas ir valdymas*. – Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla,
19. Lane J.-E. (2001). *Viešasis sektorius: Sąvokos, modeliai ir požiūriai*. – Vilnius: Margi raštai.
20. Leliūgienė I. (1997) *Žmogus ir socialinė aplinka*. – Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
21. Leliūgienė. I. (2003). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. – Kaunas: Technologija.
22. Lietuvos savivaldybių asociacija. [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lsa.lt/lt/veikla/tyrimai-ir-analizes>>.
23. Lietuvos statistikos departamentas [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/>>.

24. Lindblom Ch., Woodhouse E. (1999). *Politikos formavimo procesas*. – Vilnius: Algarvė.
25. Olson, M. (1995). *The Logistic of Collective Action*. Cambridge: Harvard University Press.
26. Page E. (1992). *Political Authority and Bureaucratic Power: A Comparative Analysis*. – Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
27. Parsons W. (2001). *Viešoji politika: Politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas*. – Vilnius: Eugrimas.
28. Peters B. (1986). *American Public Policy: Promise and Performance*. – Chatham: Chatham House Publishers, Inc.
29. Peters B. (1995). *The Politics of Bureaucracy*. – New York: Longman Publishers.
30. Raipa A. (1999). *Viešoji politika ir analizė. Viešojo administravimo politinis kontekstas // Viešasis administravimas*. – Kaunas: Technologija.
31. Raipa A. *Sprendimų priėmimo teorijos. Biurokratijos vieta ir vaidmuo demokratiškai įgyvendinant sprendimus*. – Viešasis administravimas.
32. Richmond, M. (2004). *Participation Methods: How to Think About Getting Started*. London: Nicolas Breatley.
33. Socialinės apsaugos terminų žodynas (1999). Vilnius.
34. Stoškus, S., Beržinskienė, D. (2005). *Vadyba*. Kaunas: Technologija leidykla.
35. Tidikis R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius.
36. Valenta, A. (2000). *Socialinės paslaugos – dabartis ir rytdiena*. Mūsų žodis, Nr.12, 25-28.
37. Valstybinio audito ataskaita socialinių paslaugų teikimas, 2009 m. vasario 27 d. Nr. VA-P-10-16-4, Vilnius.
38. Vareikytė A., Kaziliūnas A. (2006) *Socialinių paslaugų tobulinimas Lietuvos savivaldybėse // Atviros Lietuvos fondo 2004 m. remto tyrimo ataskaita*. Vilnius.
39. Vitkienė, E. (2004) *Paslaugų marketingas*. – Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
40. Zaleskienė I., Rutkauskienė L. (2003). *Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas // Socialinis darbas*. Nr.1(3).
41. Žalimienė L. (1999) *Socialinių paslaugų tinklo plėtojimas Lietuvoje // Aktualūs socialinės politikos klausimai*. Vilnius: Agora.
42. Žalimienė L. (2005). *Socialinės globos pagyvenusiems žmonėms kokybė ir jos vertinimas*. Vilnius.
43. Žalimienė, L. (2003). *Socialinės paslaugos*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
44. Žalimienė, L., Lazutka, R. (2009). *Socialinės globos paslaugos Lietuvoje: nuo hierarchinio prie mišrios globos ekonomikos modelio*. Ekonomikos teorija ir praktika. Pinigų studija.

ŠALTINIAI

1. Asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašas ir Senyvo amžiaus asmens bei suaugusio asmens su negalia socialinės globos poreikio nustatymo metodika, patvirtinti Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-94.
1. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas, 1996 m. spalio 9 d., Nr. I-1579//Valstybės Žinios. Nr. 104-2367.
2. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 17-589
3. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų katalogas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 43-1570
4. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas, *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 77-2975.
5. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533. // *Valstybės Žinios*. - 1994 m., Nr. 55-1049; 2003 m., Nr. 42-1918.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gegužės 9 d. nutarimas Nr. 360 “Dėl Socialinės paramos koncepcijos (*Žin.*, 1994, Nr. 36);
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 29 d. nutarimas Nr. 111 “Dėl apmokėjimo už socialines paslaugas principų ir tvarkos patvirtinimo (*Žin.*, 1998, Nr. 12 – 278);
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimas Nr. 171 “Dėl Socialinių paslaugų teikimo reformos koncepcijos patvirtinimo” (*Žin.*, 2002, Nr. 15 – 564);
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 14 d. nutarimas Nr. 583 “Dėl mokėjimo už socialines paslaugas tvarkos aprašo patvirtinimo (*Žin.*, 2006, Nr. 68 – 2510);
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 16 d. nutarimas Nr. 259 „Dėl įgaliojimų suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą“ (*Žin.*, 2003, Nr. 31-1092)
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. lapkričio 15 d. nutarimas Nr. 1132 „Dėl Socialinių paslaugų planavimo metodikos patvirtinimo“ (*Žin.*, 2006, Nr. 124-4705);
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 10 d. nutarimas Nr. 978 „Dėl Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“ (*Žin.*, 2006, Nr. 110-978);
13. Neįgalių vaikų, likusių be tėvų globos vaikų, suaugusių neįgalių asmenų socialinės globos namų deinstitucionalizacijos strateginės gairės, patvirtintos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. lapkričio 16 d. įsakymu Nr. A1-517 (*Žin.*, 2012, Nr. 135-6912).
14. Palangos miesto savivaldybės tarybos sprendimas 2013 m. lapkričio 28 d. Nr. T2-308,
15. Palangos savivaldybės 2011 metų socialinių paslaugų planas, patvirtintas Palangos savivaldybės tarybos 2011 m. kovo 14 d. sprendimu Nr. T2-75.
16. Palangos savivaldybės 2012 metų socialinių paslaugų planas, patvirtintas Palangos savivaldybės tarybos 2012 m. kovo 16 d. sprendimu Nr. T2-75.
17. Palangos savivaldybės 2013 metų socialinių paslaugų planas, patvirtintas Palangos savivaldybės tarybos 2013 m. balandžio 4 d. sprendimu Nr. T2-94.
18. Palangos savivaldybės 2014 metų socialinių paslaugų planas, patvirtintas Palangos savivaldybės tarybos 2014 m. kovo 27 d. sprendimu Nr. T2-92.

19. Palangos savivaldybės 2015 metų socialinių paslaugų planas, patvirtintas Palangos savivaldybės tarybos 2015 m. balandžio 30 d. sprendimu Nr. T2-120.
20. Palangos savivaldybės socialinių paslaugų centro nuostatai, patvirtinti Palangos savivaldybės tarybos 2014 m. lapkričio 27 d. sprendimu Nr. T2-362.
21. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinis pranešimas. – Vilnius. [interaktyvus], [žiūrėta 2015 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt>>.
22. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 1998 m. rugsėjo 4 d. įsakymas dėl „Socialinių paslaugų namuose plėtojimo kryptių ir Stacionarių globos įstaigų darbo efektyvumo didinimo nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 1998, Nr. 94 – 2621);
23. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ Nr.70, 2000-07-10.
24. Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. A1-183 „Dėl kai kurių socialinei paramai gauti reikalingų formų patvirtinimo (Žin., 2005, Nr. 81-2985; 2006, Nr. 79-3126);
25. Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. A1-93 „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ (Žin., 43-1570);
26. Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. A1-94 „Dėl asmens (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašo ir senyvo amžiaus asmens bei suaugusio asmens su negalia socialinės globos poreikio nustatymo metodikos patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 43-1571);
27. Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. A1-179 „Dėl socialinės rizikos vaiko ar likusio be tėvų globos vaiko socialinės globos poreikio nustatymo metodikos patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 73-2795);
28. Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. rugsėjo 9 d. įsakymas Nr. A1-255 „Dėl socialinės globos poreikio vaikui su negalia nustatymo metodikos patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 97-3793);
29. Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. sausio 20 d. įsakymas Nr. A1-46 „Dėl socialinės globos normų aprašo patvirtinimo“.
30. Socialinės globos įstaigų licencijavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gegužės 16 d. nutarimu Nr. 528 (Žin., 2012, Nr. 57-2864).
31. Socialinės globos normų aprašas, patvirtintas 2007 m. vasario 20 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1-46.
32. Socialinę globą teikiančių darbuotojų darbo laiko sąnaudų normatyvai, patvirtinti Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. A1-317.
33. Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikaciniai reikalavimai, Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei Socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašai, patvirtinti Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-92.
34. Socialinį darbą dirbančių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos aprašas, patvirtintas Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009 m. sausio 20 d. įsakymu Nr. 22.